

SOSIAALIPEDAGOGINEN VIRSILAULU

Kokemuksia virsilauluryhmästä
espoolaisessa palvelutalossa

Erja Selin

SOSIAALIPEDAGOGINEN VIRSILAULU

Kokemuksia virsilauluryhmästä
espoolaisessa palvelutalossa

Erja Selin

Opinnäytetyö, syksy 2012

Diakonia-ammattikorkeakoulu

Sosiaalialan koulutusohjelma

Sosionomi (AMK) + diakoni

TIIVISTELMÄ

Selin, Erja. Diakonia-ammattikorkeakoulu, Sosiaalipedagoginen virsilaulu - Kokemuksia virsilaulusta espoolaisessa palvelutalossa, Helsinki, kevät 2012, 50 s., 5 liitettä

Diakonia-ammattikorkeakoulu, Sosiaalialan koulutusohjelma, sosionomi (AMK) + diakoniatyön virkakelpoisuus

Opinnäytetyöni on jatkoa Helsinki Metropolia Ammattikorkeakoulussa aiemmin tekemälleni sosionomin opinnäytetyölle, jonka aihe oli *Musiikkimuistelua innoitaen, Musiikkimuisteluryhmä muistihäiriöisille vanhuksille espoolaisessa palvelutalossa*. Tässä työssä on hyödynnetty kyseisen opinnäytetyön teoriaa, tutkimusmenetelmäosaa ja kokonaisuutta, mutta näkökulmaa on laajennettu sisällyttämällä sosiaalipedagogisen musiikkimuisteluryhmään spiritualiteetin taso. Sosiaalipedagogiseen virsilauluun liittyy hengellinen ulottuvuus, jollaista tavantomaisessa musiikkimuisteluryhmässä ei ole.

Tämä opinnäytetyö on toiminnallinen. Olen toteuttanut sosiaalipedagogisen virsilauluryhmän espoolaisessa palvelutalossa muistihäiriöisille vanhuksille, joista useilla oli diagnosoitu lievä tai keskivaikea dementia. Ryhmään osallistui lisäksi mielenterveyskuntoutujia ja usean eri alueen toimintakyvyn vajavuudesta kärsiviä asukkaita. Virsilauluryhmät toteutettiin yhteistyössä Espoon tuomiokirkkoseurakunnan, evankelis-luterilaisen kirkon sairaalasielunhoitajan ja palvelutalon työntekijöiden kanssa. Ryhmä kokoontui kolme kertaa.

Opinnäytetyöni teoreettinen viitekehys on sosiaalipedagogiikka, jonka yksi työmuoto on sosiokulttuurinen innostaminen. Lähtökohtana on työntekijöiden näkökulma: halusin kehittää sosiaali- ja terveysalan työntekijöille työkaluja ja ohjeita muistihäiriöisten vanhusten virsilauluryhmien toteuttamiseen. Lisäksi esittelen tietoja ja taitoja, joita työntekijä tarvitsee ohjatessaan sosiaalipedagogista virsilauluryhmää. Työstä hyötyvät vanhustenhuollossa sekä hoito- ja ohjaustyössä toimivat sosiaali- ja terveysalan ammattilaiset sekä vapaaehtoistyöntekijät.

Tulosten perusteella virsilauluryhmä vahvisti jäsenten yhteisöllisyyttä ja hengellisyyden kokemusta. Virret herättivät muistoja lapsuudesta ja nuoruudesta ja synnyttivät osallistujien sydämeen Pyhän tunteen. Yhteisesti jaetut hengellisen musiikin synnyttämät tunteet voimaannuttivat, antoivat toivoa sekä tyytyväisyyden tunteen oman elämän hallinnasta.

Avainsanat: sosiaalipedagogiikka, virsilaulu, vanhuus, muistihäiriöt, spiritualiteetti, sosiokulttuurinen innostaminen.

ABSTRACT

Selin, Erja.

Socio-pedagogical Lutheran Hymns - Music for a Group of Older People in a Service House in Espoo, 50 p., 5 appendices. Language: Finnish. Helsinki, Autumn 2012. Diaconia University of Applied Sciences. Degree Programme in Social Services, Option in Diaconal Social Work. Degree: Bachelor of Social Services.

This thesis is a continuation of my previous thesis at the Helsinki Metropolia University of Applied Sciences, with the title "*Reminiscence of Music for a Group of Older People in a Service House in Espoo*". The theory and methodology of this study are similar to the previous work and are utilized also here, but in the present thesis the perspective was extended by involving a spiritual aspect in the implementation of the socio-pedagogical music group. Singing Lutheran hymns in a socio-pedagogical group context works as a spiritual care for elderly people.

The thesis was a functional study. I arranged Lutheran hymn-singing groups for a group of elderly people in a service center for senior citizens in Espoo. Most of them had been diagnosed with light or semi-severe memory disorders, mental health disorders and other functional deficiencies. The study was carried out in collaboration with The Espoo Lutheran Cathedral Parish, Lutheran Hospital Pastoral Care and the employees of the service house. The group met three times.

The theoretical framework of the thesis is social pedagogy, within which socio-cultural stimulation is acknowledged as one of the working methods. The focus is in the employees' point of view: how to instruct social and healthcare workers to arrange hymn-singing groups for elderly people with memory disorders. In addition, the aim was to present knowledge and skills, which are needed in leading a socio-pedagogical hymn-singing group. The study will benefit both social and healthcare workers and volunteers in the field of elderly care.

Based on the results we can conclude that the Lutheran hymn-singing group enhanced the experience of community and spirituality among the group members. The memories, aroused by the hymns, awoke the feeling of Holiness and brought up memories from childhood and youth. Commonly shared emotions, created by the spiritual music, served as empowerment and brought hope and satisfaction about the control of one's own life.

Key words: Social pedagogy, hymn singing, old age, memory impairment, spirituality, socio-cultural empowerment.

SISÄLLYS

1 JOHDANTO	6
2 OPINNÄYTETYÖN NÄKÖKULMA.....	7
3 TYÖN VIITEKEHYS JA KESKEISET KÄSITTEET	9
3.1 Sosiaalipedagogiikan teorian määrittely	9
3.2 Sosiokulttuurinen innostaminen vanhustyössä.....	10
3.3 Hengellisyyden määritelmä	11
3.4 Vanhustyön erityiskysymyksiä.....	12
3.5 Evankelis-luterilaisen kirkon vanhustyön strategian tavoitteet vanhusten laitoshoidossa.....	13
3.6 Musiikin terapeuttinen vaikutus vanhustyössä.....	14
3.7 Virsien historia luterilaisessa traditiossa	15
3.8 Virsilauluryhmän tavoite	16
4 SOSIAALIPEDAGOGISEN VIRSILAULURYHMÄN TYÖPROSESSIN SUUNNITTELU.....	17
4.1 Toimintaympäristön kuvaus.....	17
4.2 Virsilaulutilaisuuden työprosessin suunnittelu	17
4.3 Dementiayksikön virsilauluryhmän testitilaisuus.....	19
4.4 Virsilauluryhmän käytännön järjestelyt	19
5 SOSIAALIPEDAGOGISTEN VIRSILAULUTILAISUUKSIEN ARVIOINTIKRITEERIT	21
5.1 Tilaisuuden kulku ja tunnelma eri vaiheissa	22
5.2 Keskinäinen vuorovaikutus (ohjaaja ja ryhmäläiset).....	22
5.3 Ryhmässä esiin nousevat asiat ja hengellisyys.....	22
5.4 Ryhmäläisten sosiaaliset taidot	23
5.5 Ryhmäläisten osallistuminen ja aktiivisuus.....	23
5.6 Ohjaajan työskentelytapa ja hänen vaikutuksensa ryhmäläisiin.....	24
6 SOSIAALIPEDAGOGISEN VIRSILAULURYHMÄN KÄYTÄNNÖN TOTEUTUS	25

6.1 Tilaisuuden avaus ja johdanto	25
6.2 Päivän rukous ja rauhan tervehdys	25
6.3 Rytmiiikka ja äänenavaus.....	26
6.4 Virsilaulusessio.....	26
6.5 Isä meidän -rukous ja Herran siunaus.....	26
6.6 Tilaisuuden lopetus	27
7 SOSIAALIPEDAGOGISEN VIRSILAULURYHMÄN ARVIOINTI.....	28
7.1 Tilaisuuden kulku ja tunnelma eri vaiheissa	28
7.2 Keskinäinen vuorovaikutus (ohjaaja ja ryhmäläiset).....	29
7.3 Ryhmässä esiin tulleet asiat ja hengellisyys.....	29
7.4 Ryhmäläisten sosiaaliset taidot	30
7.5 Ryhmäläisten osallistuminen ja aktiivisuus.....	30
7.6 Ohjaajan työskentelytapa ja hänen vaikutuksensa ryhmäläisiin.....	31
8 OHJAAJAN ASiantuntijuusehdelytykset	34
8.1 Sosiaalipedagoginen virsilaulu kuntouttavana toimintana	35
8.2 Virsilauluryhmä muistihäiriöisten kuntoutuksessa	36
9 POHDINTA JA JOHTOPÄÄTÖKSET	38
LÄHTEET.....	41
LIITE 1: Ensimmäisen virsilaulutilaisuuden ohjelma	44
LIITE 2: Toisen virsilaulutilaisuuden ohjelma	45
LIITE 3: Kolmannen virsilaulutilaisuuden ohjelma.....	46
LIITE 4: Virsilaulutilaisuuksien henkilökunnan tiedote.....	47
LIITE 5: Virsilaulutilaisuuden arviointilomake tiivistetyssä muodossa.	48

1 JOHDANTO

Olen toteuttanut toiminnallisen opinnäytetyön espoolaisessa palvelutalossa. Järjestin kolme avointa sosiaalipedagogista virsilauluryhmää vanhuksille, joista useilla oli diagnosoitu lievä tai keskivaikea muistihäiriö. Jokainen virsilauluryhmä oli rakenteeltaan samanlainen, samaan aikaan ja samassa paikassa. Näin haluttiin tukea muistihäiriöisen vanhuksen orientaatiota. Suunnittelin yhteistyössä kirkon sairaalasielunhoidon papin kanssa virsilauluryhmän työprosessin. Sovelsin aikaisemman sosionomin opinnäytetyöni arviointikriteerit sopivaksi hengelliselle ryhmälle. Tavoitteenani on ollut uuden sosiaalipedagogisen virsilauluryhmän kehittäminen vanhuksille sekä virsilauluryhmän ryhmän ohjaajalta vaadittavien taitojen määrittäminen.

Tässä opinnäytetyössä on mallinnettu sosiaalipedagogisen virsilauluryhmän prosessin kulku. Sosiaalipedagoginen virsilauluryhmä on evankelis-luterilaisen tunnustuksen mukainen työmuoto, joka antaa lisäarvoa vanhusten hyvään elämään ja innostaa heitä olemaan oman elämänsä subjekteja. Virret ovat tärkeä kirkon diakoniatyön sielunhoidollinen muoto. Virsilaulu vahvistaa vanhuksen spiritualiteettia ja antaa osallistumisen ja osallisuuden kokemuksen. Kirkkopalveluiden julkaisun *Diakoninen kotikäyntityö* suositusten mukaan vanhuksella on oikeus saada hengellistä hoitoa, vaikka hän ei pysty enää lähtemään omasta kodistaan seurakunnan jumalanpalvelukseen (Havukainen, Litmanen, Nummela & Viitanen 2010, 4).

Sosiaalipedagoginen virsilaulu on tavoitteellista toimintaa. Toteutin kolme virsilaulutilaisuutta, jotka osoittivat, että sosiaalipedagoginen virsilauluryhmä antoi vanhuksille heidän kaipaamaansa hengellistä hoitoa ja Jumalan huolenpitoa. Virsien laulaminen ryhmässä loi yhteisöllisyyden tunteen. Lisäksi lapsuudesta tutut virret toivat elävästi mieleen muistoja, joita mukana olleet halusivat jakaa tilaisuuden jälkeen kirkkokahveilla.

2 OPINNÄYTETYÖN NÄKÖKULMA

Opinnäytetyöni on toiminnallinen. Toteutin työn työntekijänäkökulmasta, tavoitteena selvittää, kuinka sosiaali- ja terveysalan työntekijä voisi helposti järjestää vanhuksille virsilaulutilaisuuksia yhdessä paikallisseurakunnan ja evankelis-luterilaisen kirkon sairaalasielunhoidon kanssa. Virsilaulutilaisuuksia on lisäksi mahdollista järjestää vapaaehtoisten muusikoiden kanssa, mihin minulle tarjoutui myös mahdollisuus prosessin jälkeen. Lisäksi esittelen tietoja ja taitoja, joita työntekijä tarvitsee ohjattaessaan sosiaalipedagogista virsilauluryhmää. Työni on tarkoitettu vanhustenhuollossa hoito- ja ohjaustyössä toimivien sosiaali- ja terveysalan ammattilaisten käyttöön. Diakonia-ammattikorkeakoulussa kiinnitetään erityistä huomiota soveltavaan tutkimukseen, jonka tarkoitus on perustua vahvasti käytännön toimintaan. Kehittämistoiminnan tarkoituksena on edistää asiakaslähtöisten työmenetelmien käyttöä. (Diakonia-ammattikorkeakoulu i.a.) Tämä ohjeistus innoitti minut tekemään toiminnallisen ja käytännönläheisen opinnäytetyön laitoshoidossa asuvien vanhusten hengellisen hoidon tukemiseksi.

Nykyistä työntekoa hoitoalalla leimaa kiire, tehokkuuden tavoittelu ja suorituskeskeisyys, vaikka tärkeää olisi kohdata ihminen (Palomäki & Toikko 2007, 271–273). Viimeisen vuoden aikana on käyty julkista keskustelua vanhustenhuollon hoitajien mitoituksesta. Hoivakotien ja palvelutalojen kiire voi aiheuttaa sen, että vanhukset kokevat itsensä vain hoitotoimenpiteiden suorittamisen kohteeksi. Hoitaja avaa nopeasti huoneen oven ja tehokkaasti tekee kaiken asukkaan puolesta, koska ei ole aikaa odottaa vanhuksen omatoimista selviytymistä. Ratkaisu vanhustenhuollon työntekijäpulaan ei ole hoitajamitoitus, vaan vanhusten osallisuuden ja osallistumisen tukeminen heidän päivittäisessä elämässään.

Sosiaalipedagogiikka on teorianmuodostus, jota on perinteisesti hyödynnetty lasten ja nuorten kasvatuksessa. Pedagogin tavoitteena on luoda pedagoginen suhde asiakkaaseen, jotta ohjattava löytäisi ja pystyisi hyödyntämään omat voimavaransa. Fyysisen, psyykkisen tai sosiaalisen toimintakyvyn vajauksesta kärsivällä henkilöllä voi oman elämän vahvistaminen osoittautua kohtuuttoman

vaikeaksi. Sosiaalipedagogin yksi merkittävä ammatillinen pätevyysalue ovat ilmaisulliset menetelmät, joita ovat kuvataide, musiikki tai draama.

Musiikki koskettaa tunteita ja vaikuttaa terapeuttisesti ja vahvistavasti. Olen suorittanut Sibelius-Akatemiassa musiikkiterapian perusopinnot ja soveltanut musiikin terapeuttista elementtiä hoitotyössä jo useita vuosia. Diakonia-ammattikorkeakoulun diakonin opinnot innoittivat minua kehittämään vanhusten spiritualiteettia vahvistavan hengellisen työmuodon, joka soveltuu myös muisti-häiriöisille. Hengellinen musiikki ja vuosisatojen aikana syntyneet virret ovat rukousta ja kiitosta Jumalalle. Taiteellisen ilmaisun, musiikin parantavan vaikutuksen sekä hengellisyyden yhdistämällä sosiaalipedagogi saa asiakkaalleen vahvan hoidollisen ja monipuolisen työmetodin.

Diakoniatyöntekijän ammatissa korostuu sosiaali- ja terveysalan asiantuntijuuden lisäksi evankelis-luterilaisen kirkon hengellisen työn osaamisalue. Diakoniatyöntekijöiden liitto on määritellyt diakonin eettiset ohjeet, jotka ovat ohjanneet tämän opinnäytetyön toteutusta. Kirkon diakoniatyöntekijän tulee edistää yhteisöllisyyttä ja osallistua yhteiskunnalliseen keskusteluun puolustamalla erityisesti heikommassa asemassa olevien ihmisten oikeuksia. (Diakoniatyöntekijöiden Liitto 2001, 2–3). Tässä työssä nostetaan esille kirkon vanhustyönstrategian tavoitteiden suositus. Sen mukaan laitoksissa asuvien vanhusten hengellisen hoidon turvaaminen on tulevana vuosina tärkeää. (Evankelis-luterilainen kirkko i.a.)

Diakoniatyöntekijän eettiset arvot perustuvat kristillisiin arvoihin ja yleisiin ihmis-oikeussopimuksiin. Koska diakoniatyö kohdistuu niihin asiakkaisiin, joiden hätä on suurin, joutuu diakoni usein harkitsemaan kahden huonon vaihtoehdon välillä. Eettinen harkinta ja työn tekeminen ristiriitojen keskellä korostuu diakoniatyöntekijän arjessa. Diakoniatyöntekijän eettisissä ohjeissa korostetaan diakoniatyöntekijän velvollisuutta kehittää jatkuvasti ammattitaitoaan. (Diakoniatyöntekijöiden Liitto 2001, 1–2). Sosiaalipedagoginen virsilauluryhmä on diakonin ammattitaidon kehittämisen tulos, uusi ilmaisullinen työmuoto, jossa on mahdollisuus ryhmässä kokea hengellistä hoitoa ja yhteisöllisyyttä.

3 TYÖN VIITEKEHYS JA KESKEISET KÄSITTEET

Työni viitekehys on sosiaalipedagogiikka, jonka teoria soveltuu vanhusten virsilauluryhmien toteutukseen. Virsilauluryhmiä voi järjestää ilman minkäänlaista teorianmuodostusta, mutta niiden vaikuttavuus voi jäädä vanhusten ryhmässä ohueksi ja osallistujat eivät mahdollisesti koe osallisuuden tai osallistumisen tunnetta. Ikääntyminen vaikuttaa ihmisen aisteihin ja toimintakykyyn. Sen vuoksi hengellisen tilaisuuden järjestäjältä vaaditaan erityisosaamista ja vanhuksille sopivien työmetodien hallintaa.

Sosiaalipedagogiikka ei ole tällä hetkellä tunnettu teorianmuodostus vanhus-tenhuollossa, vaikka se kuuluu yhtenä aineena sosiaalialan ammattikorkeakou-lujen tarjontaan. Olen tehnyt sosionomin opinnoissani toiminnallisen opinnäyte-työn Helsinki Metropolia Ammattikorkeakoulun sosiaalialan koulutusohjelmassa vuonna 2010. Työssäni kehitin sosiaalipedagogista musiikkimuistelua espoolai- sessa palvelutalossa muistihäiriöisille vanhuksille. Kyseisessä työssä määrittelin sosiaalipedagogiikan seuraavasti.

3.1 Sosiaalipedagogiikan teorian määrittely

Sosiaalipedagogiikan tavoitteena on vaikuttaa ja saada aikaan sosiaalista muu- tosta ihmisen jokapäiväisessä elämässä ja parantaa elämän laatua. Muutos tapahtuu ihmisen vapaaehtoisen osallistumisen kautta, mutta se on kuitenkin tavoitteellista toimintaa ja sillä on pedagoginen perusta. (Hämäläinen & Kurki 1997, 204–205.) Sosiaalipedagogiikalla on kaksi tehtävää: edistää ihmisen kas- vua osaksi yhteiskuntaa ja tukea ihmistä hänen omassa henkilökohtaisessa kasvussaan. Vanhuksella tämä tarkoittaa sitä, että ihmistä tuetaan kohtaamaan vanhuus normaalina elämänvaiheena. Sosiaalipedagogiikka kiinnittää huomion- sa erityisesti syrjäytyneisiin ja syrjäytymisuhan alla oleviin ihmisiin. Siten se so- pii palvelutaloissa asuvien ja ympärivuorokautista hoivaa tarvitsevien vanhusten elämänlaadun parantamiseen. (Kurki 2007, 30–31.) Sosiaalipedagogiikalle on tunnusomaista yhteisöllisyys, elämyksellisyys ja toiminnallisuus.

3.2 Sosiokulttuurinen innostaminen vanhustyössä

Sosiokulttuurinen innostaminen on yksi sosiaalipedagogisen työn työmuodoista. Innostamisessa on aina mukana kolme ulottuvuutta: pedagoginen, sosiaalinen ja kulttuurinen. Innostamisessa on aina jokin tavoite ja päämäärä. (Kurki 2007, 71–72.) Työntekijä toimii työssään innostajana. Hän on herättelijä ja mahdollistaja aikaansaaden prosesseja, joissa toimijoina ovat ihmiset itse. Innostaminen kohdistuu samanaikaisesti sekä koko ryhmään että jokaiseen ryhmän jäsenen yksilönä. Näin ihmiselle tulee mahdollisuus sekä tutustua itseensä että myös ryhmään ja ympäröivään todellisuuteen. (Hämäläinen & Kurki 1997, 205.)

Vanhustyössä sosiaalipedagogisen toiminnan tavoitteena on vanhuksen elämänhallinnan tukeminen (Hämäläinen 1999, 33). Innostamisessa vanhus nähdään toimijana eikä toiminnan kohteena. Konkreettisisessä muodossa aktiivinen toimijuus toteutuu sosiaalipedagogisessa virsilauluryhmässä siten, että nuoruudessa opitut virren sanat sekä sävel tai jonkin musiikki-instrumentin hallinta on säilynyt vanhuksella fyysisen, psyykkisen tai sosiaalisen toimintakyvyn rajoitteesta huolimatta. Yhdessä laulaminen tuo vahvan osallisuuden kokemuksen. Lisäksi tilaisuuden rakenteeseen on mahdollista sisällyttää Isä meidän –rukous ja Herran siunaus, jotka ovat jokaiselle vanhukselle tuttuja. Jumalanpalveluksen kaavaan sisältyvät osat palauttavat vanhukselle mieleen osallistumiset kirkossa käyntiin ja auttavat häntä virsien muistamisessa.

Ihmisen toimintakyky laskee eri osa-alueiltaan vanhuudessa. Sosiokulttuurisen innostamisen teorian soveltaminen vanhusten hengelliseen ryhmään edistää myös niiden vanhusten hengellisen hoidon toteutumista, joiden aistit, kognitiivinen taso ja keskittymiskyky ovat heikentyneet. Diakoniatyöllä on evankelisluterilaisen kirkon piirissä näkemys ihmisen kokonaisvaltaisesta auttamisesta, joka on kehittynyt aikaisemmasta näkemyksestä rakkauden palvelusta ja kristillisisosiaalisesta toiminnasta (Kuusimäki 2012, 12). Kirkon päätehtävä on Jumalan rakkauden välittäminen ihmisille. Tämä rakkauden kokemus voi välittyä ainoastaan huolenpidon, ihmisten keskinäisen yhteyden ja välittämisen kautta. (Kuusimäki 2012, 15.)

3.3 Hengellisyden määritelmä

Spiritualiteetti voidaan tämän ajan kontekstissa ymmärtää lähinnä mystiikkaan, mietiskelyyn ja retriittiperinteeseen liittyvänä. Luterilaisen kirkon sisällä on 1970-luvulta lähtien vaikuttanut seurakuntalaisista käsin syntyneitä liikkeitä, esimerkiksi karismaattinen liike, hiljaisuuden retriitit, pyhiinvaellusten uudelleentuleminen ja Tuomasmessu. (Ketola, Kääriäinen & Niemelä 2003, 72.) Spiritualiteetillä eli hengellisyydellä tarkoitetaan kuitenkin uskon käytännön harjoittamista, johon kuuluu ehtoollisen vietto, hiljaisuus, rukoushetket, uskovien yhteys, jumalanpalvelukseen osallistuminen, oman uskonnon pyhän kirjan lukeminen, laulaminen ja hengellinen musiikki. (Aalto & Hanhirona 2009, 12.) Tässä opinnäytetyössä on haluttu löytää käytännön työmuoto tukea laitoksessa asuvan vanhuksen hengellisyden hoitoa. Vaikka vanhuksen asumismuoto olisi palvelutalo, hoivakoti, senioritalo tai nykyisin käytetty palveluasumisen muoto, on vanhusten osallistuminen seurakunnassa järjestettäviin hengellisiin tilaisuuksiin hyvin rajallista.

Sairaus ja kärsimys pysähdyttävät ihmisen miettimään elämän tarkoitusta. Sielunhoidolle nousee tarve vanhuksen elämässä. Kärsivä ihminen tarvitsee vierelleen ihmisen, jonka kanssa voi miettiä keskeisiä kysymyksiä, kuten elämän tarkoitusta, kuoleman jälkeistä elämää ja sitä, mihin olen matkalla ja kuka minä olen. (Aalto & Hanhirona 2009, 12.) Ihmisellä on luonnollinen tarve eheytyä vanhuudessa. Sielunhoito, johon kuuluu myös virsien laulaminen, voi auttaa elämän kipupisteissä ja antaa lohtua. Ihmisen lähellä oleminen, toivon etsiminen toisen kanssa ja auttaminen ovat hengellistä hoitoa eli sielunhoitoa. (Aalto & Hanhirona 2009, 12.) Olen ollut käytännön hoitotyössä useita vuosia lähellä vanhuksia, joiden voimavarat ovat lähestyneet loppua, ja havainnut sielunhoidollisen koulutuksen tarpeellisuuden. Jokaisella vanhuksella on oikeus arvokkaaseen kuolemaan, ja tästä syystä lähdin etsimään uutta työmuotoa laitoksissa asuville vanhuksille.

3.4 Vanhustyön erityiskysymyksiä

Muistisairaiden henkilöiden kommunikaatiotaidot ovat heikentyneet eivätkä he pysty normaaliin vuorovaikutukseen. Sosiaalipedagogisessa lähestymistavassa tärkeintä on kohdata ihminen kaikessa siinä mitä tehdään (Hämäläinen 1999, 68). Siksi ohjaajan on kyettävä toimimaan tavoitteellisessa vuorovaikutuksessa muistihäiriöisen vanhuksen kanssa ja huomioitava juuri hänen erityistarpeensa (Mäkisalo-Ropponen 2007, 132; Hämäläinen 1999, 74). Vanhukset voivat kokea palvelutalossa jopa yksinäisyyttä, jos heille ei ole tarjolla yhteistä toimintaa. Useimmissa palvelutaloissa ei ole enää säästösyistä virikeohjaajaa.

Ikääntymiseen liittyy kärsimystä ja elämästä luopumista. Lähellä oleva kuolema herättää vanhuksessa monenlaisia tunteita. Jotkut ikäihmiset kärsivät voimakkaasta kuolemanpelosta, toisille kuolema on helpotus. Muistihäiriöisen ihmisen on vaikea sanoittaa tunteitaan. Virret tarjoavat väylän näiden tunteiden ilmaistamiseen ja niiden laulaminen helpottaa ahdistusta ja antaa myös toivoa sekä iloa. Luterilaisen kirkon ja suomalaisen kulttuurin virsiperinteellä on vahva asema kulttuurissamme. Virsiä lauletaan puolustusvoimien hartauksissa, valtiollisissa juhlissa ja ne kuuluvat peruskoulun ja lukion opetussuunnitelmaan. Virret soivat myös Yleisradion aamu- ja iltahartauksissa sekä hartauksia edeltävässä Hartaat sävelet -osuudessa. Yleisradiolla on äänitteet virsikirjan kaikista 632 virrestä, joista osa on siirretty verkkosivuille. (Korkalainen, 2009.) Virret luovat juhlan tunnun palvelutalon arkeen.

Virsiä voi laulaa yhdessä myös valmiiden taustanauhojen kanssa. Sunnuntai-päivien televisioidut jumalanpalvelukset ovat palvelutaloissa suosittu ohjelma-numero. Olen jakanut televisioitujen jumalanpalvelusten aikana asukkaille virsikirjat ja pyrkinyt olemaan mukana virsien laulamiseksi. Lisäksi olen lukenut yhdessä asukkaiden kanssa Isä meidän -rukouksen. Kuitenkin itse tuotettu virsilauluryhmä luo enemmän läheisyyden ja osallistumisen kokemuksia kuin valmiin televisioidun jumalanpalveluksen seuraaminen.

Jotta vanhuksella olisi mahdollisuus vaikuttaa elämäänsä ja valita paras haluamansa vaihtoehto, hänellä on oltava myös niistä tietoa. Työntekijän vastuu on

antaa vanhukselle ymmärrettävässä muodossa sitä tietoa, mitä hän haluaa. Hänelle on kerrottava erilaisista tarjolla olevista vaihtoehtoista, jotta hän voi tehdä valintansa. Tasavertaisuus tarkoittaa myös, että vanhus itse saa määritellä ongelmansa ja sen ratkaisuun käytettävät menetelmät. Asiakas itse on oman elämänsä subjekti ja asiantuntija. (Särkelä 2001, 12.) Sosiaalipedagogisilla menetelmillä tähdätään asiakkaan hyvinvointiin, jotta hän kokisi elämänsä merkitykselliseksi vaikuttamalla oman elämänsä päätöksiin.

Asukkaan hoito- ja palvelusuunnitelmaan on hyvä sisällyttää myös asukkaan toivoma hengellisen hoidon muoto. Muistisairauden pitkälle edenneessä vaiheessa asukkaan on vaikea ilmaista toiveensa esimerkiksi osallistumisesta hengellisiin tilaisuuksiin. Vastaavanlaisen toiveen voi sisällyttää hoito- ja palvelusuunnitelmaan. Muistiliitto on julkaissut verkkosivuillaan valmiin hoitotahtolomakkeen täyttöohjeineen. Siihen voidaan sisällyttää hengellisen hoidon toivomus elämänvaiheessa, jossa ei itse enää pysty ilmaisemaan omaa tahtoa. (Muistiliitto i.a.)

3.5 Evankelis-luterilaisen kirkon vanhustyön strategian tavoitteet vanhusten laitoshoidossa

Kirkon vanhustyö on asettanut tavoitteet vuoteen 2015 saakka. Diakoniatyöntekijät ovat keskeisessä asemassa vanhustyön strategian tavoitteiden saavuttamisessa. Diakoniatyö jaetaan neljään osa-alueeseen, jotka ovat lähimmäisenrakkaus, sosiaalinen auttamistyö, jumalanpalvelus ja opetuksellinen osa-alue. Diakoniatyöntekijöiden käytännön työhön sisältyy henkilökohtaisia tapaamisia vastaanotolla ja kotikäynneillä, erilaisia ryhmiä, leirejä ja retkiä. Nämä kaikki sisältyvät myös vanhustyöhön. (Evankelis-luterilainen kirkko i.a.)

Vanhustyön strategian tarkempi tarkastelu osoittaa kuitenkin, että diakoninen vanhustyö ei ole vielä jokaisessa seurakunnassa omana työmuotona. Lisäksi palvelutalo- ja laitosdiakonia eivät ole riittävällä tasolla. Strategiassa painotetaan kuitenkin, että musiikilla on tärkeä rooli vanhusten tilaisuuksissa ja että

yhteinen virrenveisuu on sielunhoitoa ja seurakuntayhteyden kokemista. (Evanke-lis-luterilainen kirkko i.a.)

Vanhustyön strategia haastaa Diakonia-ammattikorkeakoulusta valmistuneet, vanhustenpalveluissa työssä olevat diakonissat ja diakonit sisällyttämään työ-hönsä myös asukkaiden hengelliset tavoitteet. Käytännön työhön tarvitaan pai-kallisseurakunnan, kirkon sairaalasielunhoidon, vapaaehtoistyöntekijöiden ja muiden toimijoiden kanssa kehitettyjä työmetodeita. Sosiaalipedagoginen virsi-laulu on työmuoto, joka soveltuu palvelutaloihin, hoivakoteihin ja vanhusten päi-vätoimintaan. Strategiassa on lisäksi kirjattu mahdollisuus palkata sairaalapap-pien tapaan myös diakoniatyöntekijöitä laitosdiakonian vahvistamiseksi. Laitos-diakoniaan tarvitaan tulevana vuosina vahvuuden lisäämistä. Muistisairaiden ihmisten hengellisen hoidon tarve lisääntyy huomattavasti tulevana vuosikym-meninä ja heidän hengellisen hoitonsa työmetodiksi tarvitaan käytäntöjä, joissa pystytään huomioimaan sairauden vaatimat erityispiirteet.

3.6 Musiikin terapeuttinen vaikutus vanhustyössä

Eri ikäkausien aikaiset, musiikkiin liittyvät tunnekokemukset säilyvät muistoissa, vaikka emme niitä tietoisesti tunnista. Tietyn, meille merkityksellisen kappaleen kuuleminen tuo mieleen tunteen, jonka se aikoinaan meissä herätti. Näitä tun-teita muistelu tuo esiin myös vanhuksilla. Musiikki herättää vanhuksessa eloon vanhoja kokemuksia ja muistoja. Sen avulla voi purkaa myös sisällään olevia ahdistuksen ja surun tunteita turvallisesti. (Taipale 1998, 69–70.)

Muistisairaudet vaikeuttavat edetessään puheen tuottoa ja muistitoimintoja. Mu-siikki kuitenkin koskettaa tunteita ja lapsuudessa opitut laulut – myös virret -säilyvät mielessä. Ne liittyvät usein juhlahetkiin ja muihin merkityksellisiin tapah-tumiin, joten virrenveisuu on vanhuksille miellyttävä, muistoja palauttava, hen-gellisesti hoitava kokemus.

Vanhustyössä avain muistihäiriöisen asiakkaan ymmärrykseen on saada yhteys hänen menneisyyteensä. Kun kykyä oman elämäntarinan kertomiseen ei enää

ole, lapsuudessa opitut virret voivat olla hyvä keino luoda silta vanhuksen menneisyyteen. Virsien lyriikalla on merkitystä, koska niiden avulla ihminen ylistää, kiittää, pyytää Jumalan siunausta ja huutaa Jumalaa avuksi. Niillä voi sanoittaa monia kristityn vaellukseen sisältyviä elämänvaiheita.

3.7 Virsien historia luterilaisessa traditiossa

Musiikin terapeuttinen vaikutus on tiedostettu jo Vanhassa testamentissa. Daavidin harpunoitto helpotti kuningas Saulin ahdistusta. (Engström 2009, 106.) Virret luovat yhteisöllisyyttä, koska niitä on laulettu vuosisatojen ajan luterilaisessa perinteessämme. Virsien sanoma on hengellinen, ne ovat rukouksen muodossa olevia lauluja. (Engström 2009, 105, 106.) Kristityt ovat kokoontuneet yhteen laulaakseen virsiä (Vapaavuori 2003, 61).

Virsien pitkä yhteisöllisyyden kokemus vahvistaa sosiaalipedagogisen teorian soveltamista vanhusten virsilauluhetkien toteuttamisessa. Raamatussa on useita mainintoja ylistämisestä ja laulusta. Esimerkiksi Efesolaiskirjeessä Paavali kirjoittaa: "Veisatkaa yhdessä psalmeja, ylistysvirsiä ja hengellisiä lauluja, soitakaa ja laulakaa täydestä sydämestä Herralle" (Ef. 5:19).

Luterilaisen perinteen virsilaulu on kehittynyt nykyiseen muotoonsa mitallisista hymneistä, joita alettiin laulaa 300-luvulla. Messusävelmät olivat latinankielisiä ja liian monimutkaisia laulettavia tavalliselle kansalle. Varhaisimmat virret eivät liittyneet messun kulkuun ja ehtoollisen viettoon, vaan niitä laulettiin rukoushetkissä. (Vapaavuori 2003, 61–62.) Virret vahvistavat osallisuuden kokemusta. Martti Lutherin mielestä jumalanpalvelusten virret tuli voida laulaa seurakunnan omalla äidinkielellä, jotta kansa ymmärtäisi virsien sisällön. Virret ovat syntyneet seurakuntalaisten aktiivisen osallisuuden vahvistamiseksi. (Vapaavuori 2003, 63.)

Sosiaalipedagogiikalle on olennaista ylisukupolvinen ajattelu. Lapsuudessa tai nuoruudessa opittu virsi voi vahvistaa koko elämän ajan. Se voi antaa voimia luopumisen hetkeen saakka siirtymisessä kuoleman rajan toiselle puolelle. Vir-

sien avulla voimme jatkaa sukupolvien ketjua jättämällä ne perinnöksi omille lapsille ja lastenlapsillemme. (Engström 2009, 107.)

3.8 Virsilauluryhmän tavoite

Tavoite 1. Ohjata sosiaalipedagogisesti innostavaa virsilauluryhmää muistihäiriöisille ja erilaisista toimintakyvyn vajavuuksista kärsiville vanhuksille.

Tavoite 2. Vahvistaa vanhuksen spiritualiteettia ja hoitaa hengellisesti virsilauluryhmän avulla

4 SOSIAALIPEDAGOGISEN VIRSILAULURYHMÄN TYÖPROSESSIN SUUNNITTELU

4.1 Toimintaympäristön kuvaus

Tutkimus toteutettiin espoolaisessa palvelutalossa, jossa on viisi osastoa. Näistä dementiayksikkö on suljettu osasto, jonka kaikki paikat ovat tehostettua asu-
mispalvelua tarvitseville asukkaille. Muilla neljällä osastolla on muutamia paikkoja tehostettua hoitoa tarvitseville asukkaille. Henkilökuntaan kuuluu palvelutalon johtaja, hoitotyön esimies, fysioterapeutti, sosionomi, geronomi, sairaanhoitaja, lähihoitaja, hoitoapulaisia sekä keittiöhenkilökunta. Palvelutalo on rakennettu 1960-luvulla sotaveteraaneille, joita asukkaana on enää muutama. Rakennus sijaitsee luonnonkauniilla paikalla. Taloon on muodostunut kymmenien vuosien aikana vahvat perinteet. Itse olen toiminut palvelutalossa vuodesta 2012 lähtien, jolloin aloitin Diakonia-ammattikorkeakoulun opinnäytetyöni suunnittelun yhdessä sairaalapapin ja paikallisseurakunnan työntekijöiden kanssa.

Virsilauluryhmä päätettiin toteuttaa palvelutalon ruokasalissa, koska dementiayksikön tiloissa ei ole pianoa ja jotta myös muut talon asukkaat pääsisivät osallistumaan tilaisuuksiin. Ruokasalissa on tilat noin 50 henkilölle. Seurakunnan tilaisuudet ovat avoimia talon jokaiselle asukkaalle. Isompaan tilaan oli mahdollista rakentaa alttari yhdessä asukkaiden kanssa. Lisäksi avara tila tarjosi mahdollisuuden väljemmin järjestellä asukkaat istumaan siten, että heikomman toimintakyvyn omaavat asukkaat saivat viereensä henkilön, joka avusti virsien löytämisessä.

4.2 Virsilaulutilaisuuden työprosessin suunnittelu

Hain tutkimusluvan virsilauluryhmää varten palvelutalon johtajalta sekä kerroin aikomuksestani toteuttaa Diakonia-ammattikorkeakoulun virsiaiheinen opinnäytetyö Espoon tuomiokirkkoseurakunnan kirkkoherralle Antti Kujanpäälle. Tutkimuslupa myönnettiin palvelutalosta ja kirkkoherra suhtautui myönteisesti virsi-

lauluryhmiin, jotka toteutettiin palvelutalossa Diakonia-ammattikorkeakoulun ja paikallisseurakunnan yhteistyönä. Sain luvan pyytää kanttoreita säestämään virsiä opinnäytetyön ryhmääni.

Aloitin prosessin suunnittelun ehdottamalla produktion yhteistyökumppanille sairaalapappi Terhi Muilu-Teinoselle kolmen virsilauluryhmän toteuttamista yhteistyössä. Hänen mielestään ideani oli hyvä ja sovimme päivämäärät, johon yrittäisin saada kanttorit säestämään virsiä. Kanttori Marja-Liisa Talja nimesi säestäjät kahteen tilaisuuteen. Yhteen tilaisuuteen kanttoria ei ollut mahdollista saada, mutta löysin Espoon tuomiokirkkoseurakunnan suositusten pohjalta ammattimuusikko Tommi Variksen, jolla oli useiden vuosien kokemus erilaisista musiikkiesitysten toteuttamisesta seurakunnissa ja vanhustenpalveluiden yksiköissä.

Saatuani vahvistuksen Espoon tuomiokirkkoseurakunnasta kanttoreiden osallistumisesta pidimme sairaalapapin kanssa virsilauluryhmän suunnittelukokouksen, jossa hahmottelimme virsilaulutilaisuuksien rungon sekä valitsimme yhdessä virret (LIITTEET 1, 2, ja 3). Sosiaalipedagoginen virsilauluryhmä suunniteltiin toteutettavaksi kolme kertaa peräkkäisinä viikkoina 4.9., 11.9. ja 18.9.2012. Lauluhetken kestoksi arvioitiin 60 minuuttia, josta osa kului asukkaiden siirtyessä tilaan ja lopetuksen jälkeen kirkkokahveille. Virsilauluhetkien teemat valittiin kirkkovuoden mukaan, jotka olivat:

- Kiitollisuus
- Jumalan huolenpito
- Enkelit

Koska palvelutalossa ei ollut järjestetty aikaisemmin virsilauluhetkiä, päätin valmistaa tilaisuuksia varten erillisen lauluvihkosen isolla fontilla kirjoitettuna. Kirkon verkkosivuilla on sähköisessä muodossa virsikirja (Evangelis-luterilainen kirkko i.a.) Yksilöllisten lisävihkojen tuottaminen virsilaulutilaisuuksia varten käy hyvin pienellä vaivalla. Verkkosivuilla ei ole muusikoille suunnattua soinnutettua virsikirjaa, mutta virsien melodiat on nuotinnettu. Itse tein harjoitusta varten sanallisen virsikirjan rinnalle nuottiversion, johon merkitsin puuttuvat soinnut käsin

sointuvirsikirjasta. Kirkon verkkosivujen virsikirjasta on mahdollista tulostaa parempilaatuinen nuotillinen versio (Evankelis-luterilainen kirkko i.a.)

4.3 Dementiayksikön virsilauluryhmän testitilaisuus

Palvelutalossa on virsikirjat, mutta virsien löytäminen ja virsikirjan käyttö voi olla aluksi hankalaa. Testasin virsikirjan käyttöä palvelutalon dementiayksikön asukkailla ennen opinnäytetyöni alkua järjestämällä pienimuotoisen hartauden 14 asukkaalle. Virsien säestyssoittimena toimi viulu, jota soitti Espoon musiikkiopistosta päästötodistuksen saanut nuori viulisti. Esilaulajana toimi lisäksi vapaaehtoinen nuori Espoon tuomiokirkkoseurakunnan Exodus-nuortenkuorosta. Nuorten osallistuminen kiinnosti vanhuksia ja he olivat alusta lähtien intensiivisesti mukana. Havaitsin, että virsikirjojen käyttö ei ollut yhdelläkään asukkaalla hallinnassa. Tuttujen vanhempien virsien sanat olivat asukkaiden mielessä, kun melodian tunnistamista tuki viulusäestys ja laulu. Totesin tilaisuuden jälkeen, että varsinaista opinnäytetyön sosiaalipedagogista virsilauluryhmää varten työstämäni virsilauluvihkoset eivät olleet turhia, vaan tarpeellinen tuki vanhusten osallistumiseksi.

4.4 Virsilauluryhmän käytännön järjestelyt

Kristillisen uskon symbolit ovat tärkeitä hengellisessä tilaisuudessa. Leipä, kivet ja vesi ovat symboleja, jotka muistuttavat myös kristillisestä uskosta. Olen käyttänyt työssäni hoivakodissa tai palvelutaloissa joissain tilaisuuksia kiviä, kun en ole voinut selkeästi puhua kristillisestä uskosta. Kivet symboloivat ikuisuutta, kalliota ja vahvuutta Kristuksessa. Jos symboleille ei ole mahdollista järjestää varsinaista omaa paikkaa palvelutalossa, niin mielestäni on tärkeä rakentaa tiloihin alttari hartauksien, jumalanpalvelusten, muisto- ja virsilaulutilaisuuksien ajaksi. Virsilaulutilaisuuteen rakensin alttarin yhdessä talon asukkaiden kanssa. He olivat tyytyväisiä, kun saivat tehdä pieniä tehtäviä alttarin rakentamisessa. Alttarilla oli valkoinen liina, kaksi kynttilää, kukkia ja Raamattu.

Laulutilaisuudet olivat avoimia kaikille talon asukkaille ja niihin odotettiin osallistuvan myös henkilöitä, jotka eivät ole tulleet mukaan hartauksiin tai ehtoollisjumalanpalveluksiin. Valmis lauluvihko madaltaa kynnystä heikkonäköisille ja virsikirjan käyttöön tottumattomille. Henkilökunta sai tiedon tulevasta opinnäytetyön ryhmästä osastokokouksessa. Lisäksi laadin henkilökunnan ilmoitustaululle koosteen tulevista virsilaulutilaisuuksista (LIITE 4). Asukkaat ja omaiset saivat tiedon heidän omalle ilmoitustaululleen kirjoitetulla tiedotteella sekä henkilökohtaisesti.

Paikallisseurakunnan kanttorit säästivät virsiä kahdessa tilaisuudessa. Yksi tilaisuuksista järjestyi seurakunnan suosittelman ammattimuusikon Tommi Varkisen säestämänä. Koska tilaisuuden ohjaus ja juontaminen oli minun vastuullani, en olisi voinut ohjauksen lisäksi säestää virsiä itse. Lisäksi tilaisuuksiin toi vaihtelua puheenvuorojen vuorottelu papin ja minun kesken. Koska virsilauluhetkeen osallistui muistihäiriöisiä vanhuksia, oli minun läsnäoloni ja katsekontaktini heihin koko prosessin ajan erittäin tärkeää. Ennen käytännön työprosessin toteutusta olin työstänyt virsilauluryhmän arviointikriteerit, jotka muokkasin sopivaksi hengelliselle ryhmälle aikaisemmasta sosionomin opinnäytetyöstäni. Aloitin tuotannon suunnittelun jo keväällä 2012. Tilaisuuksien materiaalin tuottaminen ja yhteistyökumppaneiden kanssa aikatauluista sopiminen vei minulta aikaa viisi viikkoa. Palvelutalossa käy useita kertoja kuukaudessa esiintyjiä talon ulkopuolelta, joten omaa ryhmääni varten ruokasalin tila piti varata useita viikkoja etukäteen.

5 SOSIAALIPEDAGOGISTEN VIRSILAULUTILAISUUKSIEN ARVIOINTIKRITERIT

Virsilauluryhmän havainnointi suoritetaan osallistuvana havaintona. Havainnoitsija osallistuu ryhmään. Havainnointi voidaan kertoa tutkittaville tai jättää kertomatta. Havainnoitsija pyrkii vaikuttamaan mahdollisimman vähän tapahtumien kulkuun. (Eskola & Suoranta 2008, 98–100.) Virsilauluryhmän havainnoitsijana toimii sairaalapappi.

Muokkasin aikaisemman Metropolia Ammattikorkeakoulun opinnäytetyön arviointikriteerit sopiviksi hengelliselle ryhmälle (LIITE 5). Tutkimuslomake täytettiin välittömästi tilaisuuksien jälkeen. Pohdimme yhdessä sairaalapapin kanssa tilaisuuden onnistumista arviointikriteerien pohjalta jokaisen kerran jälkeen noin 30 minuuttia ja kirjasimme havainnot lomakkeisiin. Lisäksi tilaisuuden onnistumisen arviointiin osallistuivat kanttorit ja mukaan tulleet lähi- ja sairaanhoitajat. Arviointikriteerejä oli yhteensä kuusi kappaletta.

KUVIO 1. Sosiaalipedagogisen virsilauluryhmän arviointikriteerit

5.1 Tilaisuuden kulku ja tunnelma eri vaiheissa

Virsilaulutuokion tarkoituksena on vanhusten hengellisyyden vahvistaminen ja virkistyminen sekä vanhuksen yksinäisyyden tunteen ehkäiseminen. Ihmisille on tärkeää tuntee kuuluvansa johonkin yhteisöön (Hämäläinen 1999, 63). Useimmat vanhuksat kärsivät yksinäisyydestä, joten ryhmään kuuluminen ehkäisee yksinäisyyden tunnetta. Toteutuksessa ensimmäinen kerta on uuden hengellisen työmuodon esittelyä.

Työssä arvioidaan sosiaalipedagogisen virsilauluryhmän tuokion kulkua ja tunnelmaa. Eteneekö tuokio suunnitelman mukaan? Minkälaisia tunteita toiminta herättää ryhmäläisissä? Ovatko he vapautuneita, tuntuvatko he nauttivan ryhmässä olostaan? Toteutuuko tilaisuudessa hengellisyyden vahvistaminen?

5.2 Keskinäinen vuorovaikutus (ohjaaja ja ryhmäläiset)

Ihmisten innostaminen vuorovaikutukseen toistensa kanssa sekä dialogisuus on yksi sosiaalipedagogisista toimintaperiaatteista (Hämäläinen 1999, 62). Dialogissa korostuu tasavertainen minä–sinä -suhde ja toisen kunnioittaminen (Hämäläinen 1999, 68). Vuorovaikutus keskustellen voi tapahtua ryhmäläisten kesken tai ohjaajan ja ryhmän välillä (Hämäläinen 1999, 66).

Työssä arvioidaan, millaista on ryhmäläisten vuorovaikutus. Tapahtuuko se vain ohjaajan kanssa vai syntyykö ryhmässä keskustelua ryhmäläisten kesken? Virsien etsimisessä kuluu aikaa, jolloin on mahdollisuus lyhyeen keskusteluun. Lisäksi työssä arvioidaan ryhmän vuorovaikutuksen laatua. Se voi olla yksipuolista tai keskustelevaa.

5.3 Ryhmässä esiin nousevat asiat ja hengellisyys

Työssä arvioidaan, mitä asioita nousee ryhmäläisten mieleen tilaisuuksien aikana. Spiritualiteetilla eli hengellisyydellä tarkoitetaan uskon käytännön harjoitta-

mista (Aalto & Hanhiova 2009, 12, ks. luku 3.3). Hengellisyden arvioinnissa kiinnitetään huomiota siihen, kuinka intensiivisesti ryhmäläiset osallistuvat rukouksiin ja miten he osallistuvat virsien laulamiseen.

5.4 Ryhmäläisten sosiaaliset taidot

Vanhuksen toimintakykyä mitataan nykyisten hoitotyön suositusten mukaisesti fyysisten, psyykkisten ja sosiaalisten taitojen kyvykkyydellä. Kokonaisvaltaisessa kuntoutustyössä myös sosiaalisilla taidoilla on merkitystä vanhuksen elämänlaadun mittarina. Muistisairauden laadulla ja vaikeudella on selkeä yhteys henkilön sosiaalisiin taitoihin. Lisäksi mielenterveyden ongelmat vaikeuttavat vuorovaikutusta.

Työssä arvioidaan sosiaalipedagogisen virsilauluryhmän vaikuttavuutta muistihäiriöisten ja muiden toimintakyvyn vajavuuksista kärsivien henkilöiden sosiaalisiin taitoihin. Huomiota kiinnitetään siihen, kykenevätkö he ottamaan toisia ryhmän jäseniä huomioon ja auttamaan toisia virsien löytämisessä.

5.5 Ryhmäläisten osallistuminen ja aktiivisuus

Tavoitteena on ryhmäläisten omatoimisuuden ja aloitteellisuuden lisääminen ja keskittymiskyvyn parantaminen sekä oman äänen tuottamisen vahvistaminen. Iän myötä vanhuksen käsitys itsestään on voinut muuttua niin että hän kokee itsensä vain vastaanottavaksi ja passiiviseksi osapuoleksi. Siksi omien voimavarojen ja myönteisten puolien löytäminen on tärkeää. (Hämäläinen 1999, 70.) Ohjaajan tehtävänä on rohkaista ja innostaa ryhmäläisiä, jotta he voivat ilmaista itseään vapautuneesti, ilman odotuksia siitä, että jokaisen on oltava hyvä jossain (Ahvo 1999, 12).

Työssä arvioidaan sitä, miten aktiivisesti ryhmäläiset osallistuvat virsien laulamiseen. Synnyttävätkö virret muistoja vai myötäilevätkö he muita tai kuuntelevatko hiljaa. Lisäksi työssä arvioidaan, laulavatko ryhmäläiset mielellään uusia

virsiä ja osallistuvatko prosessin kulkuun. Nämä tekijät antavat arvioinnissa tutkijalle selviä viitteitä sosiaalipedagogisen virsilauluryhmän vaikuttavuudesta.

5.6 Ohjaajan työskentelytapa ja hänen vaikutuksensa ryhmäläisiin

Ohjaajan merkitys ryhmän toteutumiselle ja onnistumiselle on tärkeä. Hän pitää kaikki langat käsissään ja hallitsee tilanteen. Ensimmäisellä kerralla ryhmälle tulee tutuksi, miten ryhmässä toimitaan ja mikä on ryhmän sisältö. Ohjaaja oppii tuntemaan ryhmäänsä ja sen toimintatapoja. Samalla hän voi testata valitsemissa toimintatapojen soveltuvuutta ryhmälle. Tarvittaessa ohjaajan on kyettävä muuttamaan toimintatapaansa.

Ohjaajalla on oltava herkkyyttä aistia vallitseva ilmapiiri ja ryhmän tunnelma ja hänen on osattava vastata ryhmäläisten tarpeisiin. Hänen on toimittava improvisoiden tunnelman mukaan. (Ahvo 1999, 12.) Ohjaajan tulee luoda ryhmässä turvallinen ilmapiiri. Virsilauluryhmä ei onnistu, jos ryhmäläiset aistivat kiireen tuntua. Tärkeintä turvallisuuden luomisessa on vuorovaikutus ryhmän ohjaajan ja ryhmäläisten välillä. Turvallisuutta lisää ryhmäläisten keskinäisen vuorovaikutuksen syveneminen. (Aalto 2000, 27.) Siten ryhmään tuleminen on mukavaa ja siellä voi kokea myönteisiä asioita. (Ahvo 1999, 12).

Työssä arvioidaan ohjaajan ja ryhmäläisten välistä vuorovaikutusta: luottavatko ryhmäläiset ohjaajaan ja antaako ohjaaja tasapuolisesti kaikille mahdollisuuden ilmaista itseään?

6 SOSIAALIPEDAGOGISEN VIRSILAULURYHMÄN KÄYTÄNNÖN TOTEUTUS

Jokaisen virsilaulutilaisuuden runko oli samanlainen (LIITTEET 1, 2 ja 3). Tilaisuudet pidettiin kolmella peräkkäisellä viikolla 4.9., 11.9 ja 18.9.2012. Virret vaihtuivat kirkkovuoden mukaan. Jokaisessa laulutilaisuudessa oli mukana virsi numero 338 *Päivä vain ja hetki kerrallansa*. Virsien ulkopuolelta valittiin yksi hengellinen laulu: *Suojelusenkeli*, joka tunnetaan myös nimellä *Maan korvessa kulkevi lapsosen tie*. Suojelusenkeli laulettiin jokaisen tilaisuuden loppulauluna. Muistihäiriöisten ryhmänohjauksessa on tärkeää, että jokainen ryhmä päätetään selkeästi (Semi 1999, 8).

6.1 Tilaisuuden avaus ja johdanto

Asukkaat sijoitetaan tilaan siten, että heidän on helppo nähdä pappi, kanttori, alttari ja ohjaajana toimiva diakoni. Odoteltaessa tilaisuuden alkua vapaaehtoinen asukas voi sytyttää yhdessä diakonin kanssa alttarikynttilät. Diakoni avaa tilaisuuden ja toivottaa ryhmäläiset tervetulleiksi virsilaulutilaisuuteen. Koska lauluhetkeen osallistuu asukkaita myös dementiayksikön ulkopuolelta, niin ajan ja paikan orientaatiota ei ole tarkoituksenmukaista tehdä yksityiskohtaisesti. Paikan ja päivämäärän toteaminen on riittävää.

6.2 Päivän rukous ja rauhan tervehdys

Pappi johdattaa läsnäolijat päivän rukoukseen. Rauhan tervehdys toteutetaan kättelemällä. Pappi, diakoni ja tilaisuudessa mukana oleva hoitohenkilökunta kulkevat asukkaiden joukossa ja toivottavat rauhaa. Rauhan tervehdyksessä ei saa olla kiireen tuntua, vaan jokaisen asukkaan on tunnettava itsensä tervetulleeksi. Asukkaisiin luodaan kättelyhetkessä katsekontakti.

6.3 Rytmiiikka ja äänenavaus

Rytmiikkaharjoituksiin ei ole minkäänlaista kaavaa, vaan kanttori improvisoi tilanteen mukaan rytmiharjoituksia. Tavoitteena on kehon lämpeneminen. Rytmiharjoituksissa asukkaat taputtavat käsillä rytmejä ja tömistelevät jaloilla. Rytmiharjoituksiin sopii esimerkiksi nopeatempoinen lasten virsi tai negrospirituaali. Tilaisuuden hengellisyyttä korostaen äänenavaus lauletaan luterilaisen kirkon messun eri sävelsarjojen aamenen laulamisella. Kukin aamen lauletaan kolmeen kertaan.

6.4 Virsilaulusessio

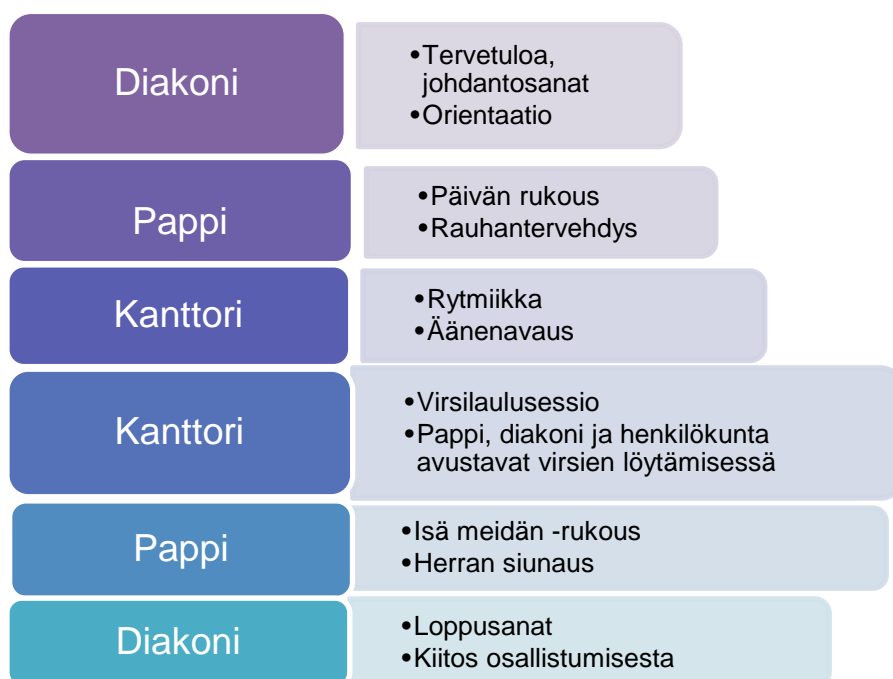
Kanttori vastaa virsilaulusession juonnosta ja toteutuksesta. Muistihäiriöiset henkilöt pystyvät seuraamaan tilaisuutta helpommin, kun vain yksi työntekijä on kerrallaan äänessä. Pappi, diakoni ja hoitohenkilökunta avustavat asukkaita virsien löytämisessä. Virsiä etsittäessä asukkailla on mahdollisuus lyhyisiin kommentteihin. Tilaisuuden pääfunktio on virsien laulaminen, joten virsien välissä ei keskustella pidempiä muistelupuheita virsien herättämistä muistoista. Varsinaiseen muisteluun ja keskusteluun tarjoutuu mahdollisuus virsilauluhetken jälkeen kirkkokahveilla. Virsien laulusession tarkoitus on vanhusten spiritualiteetin vahvistaminen ja yhteisöllisyyden kokeminen.

6.5 Isä meidän -rukous ja Herran siunaus

Virsiin lyriikka ja useimmille tutut virret puhuttelevat ja herättävät muistoja. Osallistujat ohjataan siirtymään rukoushetkeen, joka toteutetaan kiireettömästi. Hengellisyyden vahvistamiseksi pappi johdattelee osallistujat toistamaan yhdessä Isä meidän -rukouksen. Sen jälkeen on mahdollista laulaa messun sävelmäsarjan mukainen aamen. Pappi siunaa rukouksen jälkeen osallistujat Herran siunauksella.

6.6 Tilaisuuden lopetus

Luterilaisessa messussa papin lisäksi myös diakoni voi messun päättyessä lähettää osallistujat viemään lähimmäisenrakkauden sanomaa eteenpäin. Virsilaulutilaisuuden lopettaa selkeästi diakoni. Tilaisuudessa heränneitä muistoja ja tunnelmia on tarkoitus jakaa kirkkokahveilla, jotka on katettu valmiiksi ruokasaliin.

KUVIO 2. Virsilaulusession prosessikaavio

7 SOSIAALIPEDAGOGISEN VIRSILAULURYHMÄN ARVIOINTI

Tässä arvioinnissa on yhdistetty jokaisen kolmen virsilaulutilaisuuden arviointilomakkeet, jotka täytettiin välittömästi jokaisen tilaisuuden jälkeen. Havainnoitsijana toimi sairaalapappi. Lisäksi sain palautetta tilaisuuteen osallistuneilta hoitohenkilökunnan edustajilta. Kanttoreilta olisin toivonut yksityiskohtaisempaa palautetta. Mahdollisesti syy heidän niukkasanaiseen palautteeseensa oli hengelliseen tilaisuuteen yhdistynyt sosiaalipedagoginen työote, kuntouttava työote, musiikin terapeuttisten elementtien korostaminen sekä uuden hengellisen työmuodon kehittäminen.

7.1 Tilaisuuden kulku ja tunnelma eri vaiheissa

Ruokasaliin rakennettu alttari viestitti asukkaille, että olemme hengellisessä tilaisuudessa. Elävät kynttilät loivat juhlallisen tunnelman. Osallistujat olivat mukana alusta lähtien. Tilaisuuden kulkua helpotti suuresti se, että tunsin jokaisen osallistujan, koska kuulun palvelutalon vakituiseen hoitohenkilökuntaan. Tunnelma oli rauhallinen ja intensiivinen. Sairaalapappi hallitsi ammattitaidollaan hyvin tilaisuuden vaatiman hitaan rytmin. Vaikka asukkaille jaettiin virsilauluvihkoset, he siitä huolimatta tarvitsivat apua virsien löytämisessä. Kolmannella kerralla meillä ei ollut käytössä lauluvihkoja, vaan päätimme kokeilla virsikirjoja. Niiden käyttö sujui yllättävän hyvin. Valmiit virsivihkoset olivat toimineet hyvinä harjoituskappaleina. Tosin vihkosilla oli tehtävä palvella asukkaita myös tilaisuuden jälkeen, koska useat halusivat viedä virsivihkosen omaan huoneeseensa ja jatkaa veisaamista yksin tai ystävien kanssa. Tilaisuudessa siirryttiin joustavasti jokaisesta osiosta seuraavaan.

Ensimmäisellä kerralla yksi vaikeaa dementiaa sairastava henkilö ei pysynyt tilaisuuden kulussa mukana, vaan puhui jatkuvasti omia asioitaan. Hänen käyttäytymisensä häiritsi muita osallistujia ja he puuttuivat ajoittain äänekkäästi tilanteeseen. Muilla asukkailla oli tarve keskittyä häiriöttömästi laulamiseen. Päätimme, että hän ei voi osallistua ryhmään seuraavilla kerroilla. Epäasialliset pu-

heet vaikeuttivat muiden henkilöiden keskittymiskykyä. Osallistujilla oli selkeää tarve hengellisyyden vahvistamiseen, joka ilmeni havainnoitaessa siten, että pyrkivät olemaan keskittyneesti läsnä. Jokaisessa tilaisuudessa oli mukana yli 20 henkilöä, joten osallistujien määrä lievitti yksinäisyydestä kärsivien vanhus-ten mielialaa.

7.2 Keskinäinen vuorovaikutus (ohjaaja ja ryhmäläiset)

Vuorovaikutus ohjaajan ja ryhmäläisten välillä arvioitiin hyväksi. Muutamat osallistujat olivat tilaisuuden alussa hieman epäröiviä ja esittivät kysymyksiä: ”Voin-ko osallistua, koska olen ortodoksi?” ja ”Onko tämä myös ortodokseille?”. Heille vakuutettiin, että tämä tilaisuus soveltuu erittäin hyvin myös ortodoksisen kirkon jäsenille ja he jäivät tyytyväisenä veisaamaan virsiä. Lisäksi laulutilaisuuksiin osallistui vanhoillis-lestadiolaiseen herätysliikkeeseen ja helluntaiseurakuntaan kuuluvia asukkaita. Vuorovaikusta ei ollut ainoastaan ohjaajan ja ryhmäläisten välillä, vaan ryhmäläiset vaihtoivat myös keskenään lyhyitä kommentteja etsies-sään virsiä. Tilaisuuden aikana ryhmäläiset eivät halunneet keskustella kovin paljon, koska virsien laulaminen oli heistä mielenkiintoisempaa. Isolla tekstillä kirjoitetut lauluvihot inspiroivat laulamaan. Yhden vaikeaa dementiaa sairasta-van henkilön vuorovaikutus oli heikkoa. Hän vaikutti olevan koko tilaisuuden ajan omassa maailmassaan. Hän ei osallistunut kahtena seuraavana kertana tilaisuuksiin.

7.3 Ryhmässä esiin tulleet asiat ja hengellisyys

Asukkaat veisasivat täydestä sydäimestä virsiä, joiden valinnat tukivat kirkko-vuoden kalenteria. Muutamia uusia virsiä jouduimme opettelemaan. Kanttorit juonsivat sujuvasti oman osuutensa kertomalla virsien taustoista ja historiasta. Osallistujille painotettiin erityisesti, että virret ovat rukousta.

Musiikki herättää vanhuksessa eloon vanhoja kokemuksia ja muistoja. Sen avulla voi purkaa myös sisällään olevia ahdistuksen ja surun tunteita turvallises-

ti. (Taipale 1998, 69–70.) Tutut virret liikuttivat jopa henkilökuntaa. Monen silmäkulmassa kiiksi kyynel. Yhteisesti laulettu virret loivat yhteisöllisyyden ja Pyhän tunteen. Asukkaiden väliselle keskustelulle ei ollut suurta tarvetta. Muutamia kommentteja nousi esiin kansakouluajoista ja evakkomatkasta.

Virsi laulaminen on hengellisyyden käytännön harjoittamisen muoto. Asukkaat osallistuivat aktiivisesti virsien laulamiseen sekä olivat mukana rukouksissa. Intensiteetistä voidaan päätellä, että virsilaulutilaisuus vahvisti osallistujien hengellisyyttä.

7.4 Ryhmäläisten sosiaaliset taidot

Ryhmään osallistui sosiaalisilta taidoiltaan hyvin erilaisia asukkaita. Istumajärjestyksessä pyrimme huomiomaan, että heikommin selviytyvät asukkaat saisivat viereen henkilön, jonka kognitiivinen taso on parempi. Siten paremmin selviytyvät asukkaat voisivat auttaa vierellä istuvaa henkilöä virsien löytämisessä. Keskipaikeasta ja vaikeasta muistihäiriöstä kärsivät asukkaat pysyivät myös tilaisuuden mukana. Tosin yhden asukkaan puhe oli jo hiipunut pois vaikean demencian vuoksi, mutta hän hymyili onnellisena koko tilaisuuden ajan. Sen sijaan toinen vaikeasta demenciasta kärsivä asukas häiritsi puheellaan muiden osallistumista, joten hän ei osallistunut enää kahteen seuraavaan tilaisuuteen. Osallistujat, joiden kognitiivinen taso oli parempi, pyrkivät parhaan taitonsa mukaan auttamaan heikommin selviytyviä virsien löytämisessä. Joidenkin asukkaiden välillä syntyi vuorovaikutusta virsiä etsittäessä.

7.5 Ryhmäläisten osallistuminen ja aktiivisuus

Vanhustyössä sosiaalipedagogisen toiminnan tavoitteena on vanhuksen elämänhallinnan tukeminen (Hämäläinen 1999, 33). Vanhukset tulivat omatoimisesti ruokasaliin, kun kuulivat kanttorin soittavan alkumusiikkia. Palvelutalossa on lahjoituksena saatu piano, joka sopii vaativampienkin esitysten järjestämiseen. Dementiayksikön asukkaat tulivat hoitajien saattamana. Kukaan ei pois-

tunut kesken tilaisuuden. Tilaisuuden kulku oli monipuolinen, koska se sisälsi alussa aistien aktivoimista rytmiharjoituksilla ja äänenavauksen. Rauhantervehdys, rukoukset ja Herran siunaus toivat vaihtelua. Osallistujat pitivät erityisesti kättelemällä suoritetusta rauhantervehdyksestä. Lisäksi kanttoreiden juonto virsien välissä elävöitti tilaisuuden kulkua. Osallistujat olivat innostuneita ja aktiivisia. He yrittivät omatoimisesti etsiä virsiä lauluvihkosista. Kolmannella kerralla asukkaat selvisivät kohtalaisen hyvin virsikirjojen käytössä. Pappi, diakoni ja hoitohenkilökunta avustivat.

Sosiaalipedagogiikka kiinnittää huomionsa erityisesti syrjäytyneisiin ja syrjäytymisuhan alla oleviin ihmisiin. Siten se sopii palvelutaloissa asuvien ja ympäri- vuorokautista hoivaa tarvitsevien vanhusten elämänlaadun parantamiseen. (Kurki 2007, 30–31.) Palvelutalossa vanhus voi kokea yksinäisyyttä, jos hän ei löydä itselleen sopivaa keskustelukumppania. Sosiaalipedagoginen virsilauluryhmä tarjosi vanhukselle yhteisöllisyyden kokemuksen ja lievitti yksinäisyyttä. Virsilauluryhmä täytti sosiaalipedagogisen teorian siltä osin, että vanhukset saivat osallistua yhteiseen hengelliseen toimintaan, joka ehkäisee heidän syrjäytymistään.

7.6 Ohjaajan työskentelytapa ja hänen vaikutuksensa ryhmäläisiin

Palautelomakkeiden vastausten mukaan ohjaajana toiminut diakoniopiskelija toimi ammattitaitoisesti ja hänen työskentelytapansa oli selkeä ja johdonmukainen. Lisäksi yksi vastaaja kommentoi: ”Hengellistä tilaisuutta vahvistaa, kun palvelutalon oma työntekijä ohjaa lauluhetken kulkua”. Kanttorit olivat tyytyväisiä virsilauluhetkeen ja heidän mielestään tilaisuuksista ei noussut mieleen mitään sellaista, joka olisi häirinnyt tai ollut negatiivista. Palautteen mukaan ohjaaja onnistui luomaan ryhmäläisiin turvallisuuden tunteen ja hänen työskentelytapansa oli rauhallinen ja selkeä.

Sosiokulttuurisen teorian mukaan työntekijä toimii työssään innostajana. Hän on herättelijä ja mahdollistaja aikaansaaden prosesseja, joissa toimijoina ovat ihmiset itse. Innostaminen kohdistuu samanaikaisesti sekä koko ryhmään että

jokaiseen ryhmän jäsenen yksilönä. Näin ihmiselle tulee mahdollisuus sekä tutustua itseensä että myös ryhmään ja ympäröivään todellisuuteen. (Hämäläinen & Kurki 1997, 205.) Palautteessa korostuivat ohjaajan erinomaiset taidot toimia virsilauluryhmän innostajana. Lisäksi ohjaaja pyrki osoittamaan myös yksilöllistä huomiota virsilaulusession aikana.

Virsilauluryhmän tavoitteena oli ohjata sosiaalipedagogisesti innostavaa virsilauluryhmää muistihäiriöisille ja erilaisista toimintakyvyn vajavuuksista kärsiville vanhuksille. Virsilauluryhmän työprosessilla tavoiteltiin vanhuksen spiritualiteetin vahvistamista ja hengellistä hoitoa. Arviointikriteerien pohjalta tehdyt havainnoinnin lopputulokset osoittavat (TAULUKKO 1), että sosiaalipedagogisesti toteutettu virsilauluryhmä innosti vanhukset laulamaan virsiä. Ryhmässä toteutui vanhusten hengellinen hoito ja spiritualiteetin vahvistaminen.

TAULUKKO 1. Sosiaalipedagogisen virsilauluryhmän tulokset

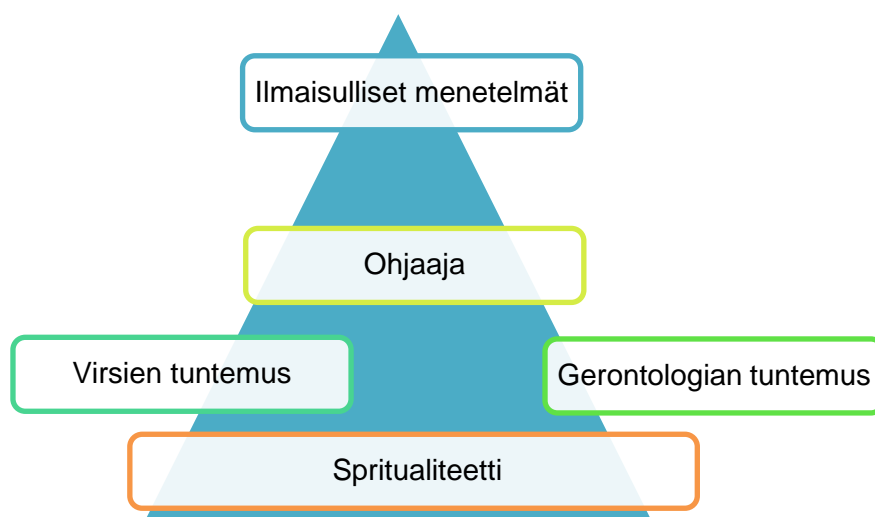
	Arviointikriteerit	Tulokset
1	Tilaisuuden kulku ja tunnelma eri vaiheissa	Alttari viestitti että olemme hengellisessä tilaisuudessa Kynttilät loivat juhlallisen tunnelman Virsilauluvihkojen käyttö sujui hyvin Pappi hallitsi hitaan työrytmin Asukkaat eivät suvainneet ylimääräistä keskustelua Asukkailla tarve keskittyä laulamiseen Tunnelma rauhallinen ja intensiivinen Tilaisuudessa siirryttiin joustavasti osiosta seuraavaan Muutammat halusivat jatkaa laulamista vihkoista ko- deissa
2	Keskinäinen vuorovaikutus (ohjaaja ja ryhmäläiset)	Ohjaajan ja ryhmäläisten vuorovaikutus hyvä Keskinäistä vuorovaikutusta syntyi ryhmäläisten välillä Vuorovaikutus ei kovin runsasta Halu keskittyä laulamiseen vahvempaa kuin puhumi- nen Asukkaan syvä dementian aste vaikeutti vuorovaiku- tusta
3	Ryhmässä esiin tulleet asiat ja hengellisyys	Kanttorit painottivat virsien olevan rukousta Vain muutamia kommentteja nousi esiin Puheenaiheet evakkomatkoista ja kansakouluajoista Tutut virret liikuttivat asukkaita ja henkilökuntaa Virret loivat yhteisöllisyyden tunteen Virret loivat Pyhän tunteen Intensiteetistä päätellen ryhmä vahvisti hengellisyyttä
4	Ryhmäläisten sosiaaliset taidot	Ryhmäläisten sosiaaliset taidot hyvin erilaisia Istumisjärjestyksessä huomioitu asukkaiden taidot Vaikeaa dementiaa sairastavilla heikot sosiaaliset taidot Joidenkin asukkaiden välillä keskustelua virsiä etsittä- essä
5	Ryhmäläisten osallistuminen ja aktiivisuus	Vanhukset tulivat omatoimisesti ryhmään Dementiayksikön asukkaat saatettiin ryhmään Monipuolinen ohjelma piti mielenkiinnon yllä Asukkaat pitivät kanttoreiden juonnoista virsien välillä Osallistujat innostuneita ja aktiivisia Asukkaat yrittivät etsiä omatoimisesti virsiä
6	Ohjaajan työskentelytapa ja hänen vaikutuksensa ryhmäläisiin	Ohjaaja toimi ammattitaitoisesti Ohjaajan työskentelytapa selkeä ja johdonmukainen Palvelutalon oma työntekijä ohjasi hengellistä tilai- suutta Ohjaaja onnistui luomaan turvallisuuden tunteen Ohjaaja pyrki huomioimaan henkilökohtaisesti Ohjaaja onnistui innostamaan ryhmäläiset laulamaan

8 OHJAAJAN ASIANTUNTIJUUSEDELLYTYKSET

Sosiaalipedagoginen virsilaulu on tavoitteellista toimintaa, jolla on teoreettinen perusta. Tilaisuudet suunnitellaan ja rakennetaan ennakkoon huolellisesti. Sisältö koostuu kirkkovuoden mukaan valituista virsistä. Mikäli tilaisuutta ohjaa vapaaehtoinen työntekijä, hänen on hyvä tietää perusasiat vanhuudesta sekä tuntea suosituimmat virret. Musiikin tuntemus on eduksi, mutta varsinaisen instrumentin soittotaito ei ole välttämätöntä, koska virsiä on laulettu jo vuosisatoja myös ilman säestystä. Sosiaali- ja terveystieteiden ammattilaisen ohjattaessa ryhmää on tärkeää asukkaiden osallisuuden ja osallistumisen vahvistaminen sekä yhteisöllisyys.

Sosiaalipedagoginen toiminta pyrkii saamaan esille yksilössä ja ryhmässä olevat voimavarat avoimuuden, dialogisuuden ja toiminnallisten ja ilmaisullisten menetelmien avulla. Sosiaalipedagogisesti suuntautunut ammattilainen käyttää myös kehollista ilmaisua, kuvaa, musiikkia ja tarinoita työssään, sillä ainoastaan sanallisen kommunikation käytön koetaan rajoittavan työtä liikaa. (Haavisto 2006, 11.) Virsien tuntemus, tottumus hengellisyyden käytännön harjoittamiseen ja gerontologian perusteiden hallitseminen luovat edellytykset onnistumiseen sosiaalipedagogisen virsilauluryhmän ohjaajana.

Ohjaajalla on oltava kyky nähdä ryhmäläisten sanattomia viestejä, koska muistihäiriöinen ihminen ei välttämättä osaa puheella ilmaista tunteitaan sanoiksi. Hänen on osattava eläytyä senhetkiseen tilanteeseen ja oltava aidosti läsnä. Lisäksi hänen on oltava samalla aaltopituudella ryhmäläisten kanssa. (Ahvo 1999, 11; Mäkisalo & Ropponen 2007, 132.) Muistihäiriöisen henkilön kehollinen ja kielellinen ilmaisutaito heikkenee sairauden edetessä, joten ohjaajan eläytymiskyky korostuu työprosessin aikana.

KUVIO 3. Sosiaalipedagogisen virsilauluryhmän ohjaajuus

8.1 Sosiaalipedagoginen virsilaulu kuntouttavana toimintana

Sosiaalipedagoginen virsilauluryhmä voidaan toteuttaa myös kuntouttavana ja toimintakykyä tukevana toimintana. Tilaisuuksia on hyvä toteuttaa vähintään viisi kertaa peräkkäin, samana viikonpäivänä aina samaan aikaan. Ryhmän intensiteettiä ja luottamuksellista ilmapiiriä tukee, jos ryhmän koko ei ole liian suuri. Korkeintaan kahdeksan hengen ryhmässä syntyy turvallinen ilmapiiri, jossa voidaan jakaa kipeitäkin muistoja. Suljettuun ryhmään on mahdollista lisätä meditatiivista rukousta ja hoitavaa hiljaisuutta. Virsilauluryhmää on mahdollista ohjata dementiayksikössä, mutta silloin korostuu voimakkaasti osallistujien orientaation tarve, joka voidaan toteuttaa ennen varsinaista tilaisuutta. Ohjaaja valmistaa ryhmäläiset ajan ja paikan orientaatioon. Hahmottamisen apuvälineenä on mahdollista käyttää orientaatiotaulua, johon ohjaaja kirjoittaa viikonpäivän, päivämäärän ja paikkakunnan.

Sosiaalipedagogiikan teorianmuodostus ja sosiokulttuurinen innostaminen vanhusien virsilauluryhmässä tukevat erinomaisesti hengellistä hoitoa. Ohjaaja kykenee paremmin toimimaan ryhmänohjaajana, kun hän tietoisesti osallistaa ryhmäläiset yhteiseen virsilaulutilaisuuteen.

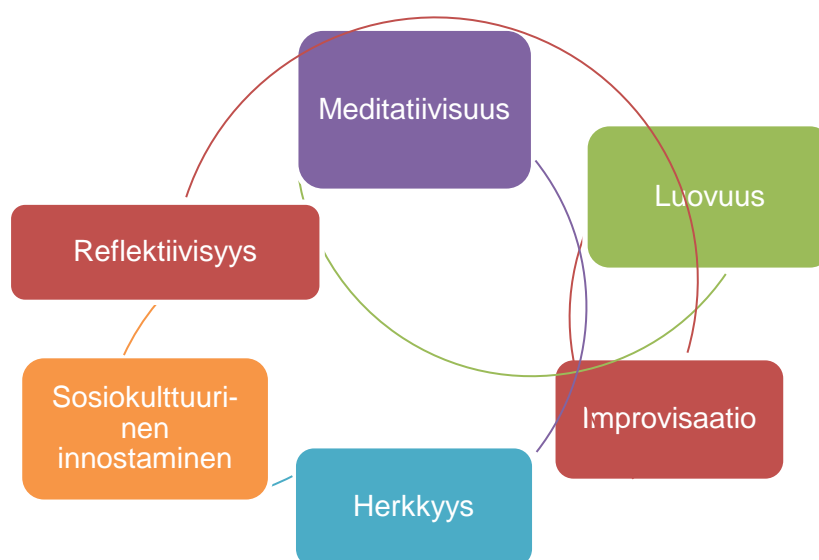
Hoivakodeissa ja palvelutaloissa on tapana rakentaa alttari paikallisseurakunnan tilaisuuksiin. Virsilauluryhmässä alttarin rakentamisen voi toteuttaa yhdessä asukkaiden kanssa. Lisäksi ohjaaja voi vaikuttaa osallistujien istumajärjestykseen siten, että asukkaat voivat tukea toisiaan virsikirjojen käytössä. Virsilaulutalaisuuksissa on hyvä antaa myös tilaa osallistujien omille toivevirsille ja kannustaa osallistujia kertomaan tai toivomaan lempivirsiä. Innostamisen tavoitteena on aikaansaada muutosta ihmisen jokapäiväisessä elämässä ja parantaa elämän laatua. (Hämäläinen & Kurki 1997, 205.)

8.2 Virsilauluryhmä muistihäiriöisten kuntoutuksessa

Muistihäiriöisten asiakkaiden kanssa toimittaessa tärkeää on toiminnan jatkuvuus ja säännöllisyys sekä häiriöttömyys (Laine ym. 2007, 327). Sen vuoksi on hyvä edetä ennalta suunnitellun ohjelman mukaisesti. Jokaisen tilaisuuden rakenne olisi hyvä olla mahdollisimman samanlainen. Liian useiden kysymysten esittäminen muistihäiriöiselle ahdistaa häntä. Älä-sanoja ja kielloja kannattaa välttää. Ohjeiden on oltava positiivisia. Keskustelukumppaniin on luotava katsekontakti ja toistettava hänen nimeään usein. Puhetta voidaan tehostaa eleillä. Viestin voi joutua kertaamaan usein. (Selin & Viitamäki 2010, 10.) Sosiaalisen hyvinvoinnin määritelmä sisältää perheen ja ystävien lisäksi myös yhteisöllisyyden, tunteet, positiivisuuden sekä harrastukset. (Hyppänen 2007, 259.) Virsilauluryhmässä yhdistyvät monet sosiaalisen hyvinvoinnin tasot ja sillä on lisäksi hengellinen funktio.

Dementoitunut asiakas joutuu rakentamaan joka päivä uudestaan oman minuutensa. Asiakkaan kohtaaminen on suositeltava aloittaa orientaatiolla. Asiakas ei välttämättä ole orientoinut vuorokaudenaikaan. Lisäksi vuosi, kuukausi, päivä ja paikkakunta saattavat olla hukassa. Jopa oma koti voi tuntua vieraalta. Dementoituneen asiakkaan kanssa korostuu asiakkaan elämänkaareen perehtyminen. Hyviä metodeja on orientoida asiakas nykyhetkeen asioilla, jotka ovat aikaisemmin olleet vahvoja. Myös ilmaisulliset menetelmät, esimerkiksi laulu, voivat auttaa asiakasta suorittamaan päivittäistoiminnot. Kulttuurin ja taiteen ei pitäisi loppua vanhuudessa elämän rikastuttajana. Fyysisen toimintakyvyn heiketessä

taide-elämykset tarjoavat vanhusten elämiseen sisältöä. Dementoituneiden hoitotyössä on vaikea toteuttaa vaativampia taiteen muotoja, mutta päivittäistoimintojen yhteyteen on mahdollista kytkeä musiikin ja kuvataiteiden tuomia elämyksiä. (Selin 2010, 26.)

KUVIO 4. Sosiaalipedagogisen virsilauluryhmän ohjaajan asiantuntijuusedellytykset

Psyykkisen hyvinvoinnin tekijöitä ovat luovuus, mahdollisuus itsenäiseen ajatteluun, itsensä hyväksyminen, arvojen mukainen toiminta ja mielenrauha (Hyppänen 2007, 259). Rauhallinen ja laadukkaasti toteutettu virsilauluryhmä tukee vanhuksen psyykkistä hyvinvointia. Virsilauluryhmän ohjaamisen taito kehittyy käytännön oppimisen kautta. Perustaitojen oppimisen jälkeen ohjaaja voi syventää ohjaustaitojaan perehtymällä improvisaatioon joko laulamalla tai soittamalla jotakin instrumenttia. Luovuus ja herkkyys uusille asioille syventävät työtettä. Ammatillaisen tunnistaa reflektiivisestä työtotteesta.

9 POHDINTA JA JOHTOPÄÄTÖKSET

Tulevaisuuden organisaatiossa yhteisöllisyyden tavoitteellinen toiminta sekä asiakkaiden osallisuuden ja osallistumisen tarpeet saavat voimakkaasti näkyvyyttä. Sosiaalipedagogisilla menetelmillä tähdätään asiakkaan hyvinvointiin, jotta hän kokisi elämänsä merkitykselliseksi vaikuttamalla oman elämänsä päätöksiin. Sosiaalipedagoginen työorientaatio on uutta vanhustenhuollossa ja vaatii pitkän ajan ennen kuin se jalkautuu käytäntöön. Sosiaalipedagogisen työn avainkäsitteitä ovat voimaannuttaminen (empowerment), vahvistaminen ja dialogisuus.

Työtäni ohjasivat diakoniatyöntekijän eettiset arvot, jotka perustuvat kristillisiin arvoihin. Diakoniatyöntekijän eettisissä ohjeissa korostetaan diakoniatyöntekijän velvollisuutta kehittää jatkuvasti ammattitaitoaan (Diakoniatyöntekijöiden Liitto 2001, 1–2). Kehittämäni sosiaalipedagoginen virsilauluryhmä on diakonin ammattitaidon kehittämisen tulos, uusi ilmaisullinen työmuoto, jossa on mahdollisuus ryhmässä kokea hengellistä hoitoa ja yhteisöllisyyttä. Kirkon diakoniatyöntekijän tulee edistää yhteisöllisyyttä ja osallistua yhteiskunnalliseen keskusteluun puolustamalla erityisesti heikommassa asemassa olevien ihmisten oikeuksia. (Diakoniatyöntekijöiden Liitto 2001, 2–3).

Tässä työssä minua auttoi suuresti aikaisemman opinnäytetyön toteuttaminen, jonka teoriaa ja tutkimusmenetelmiä hyödynsin. Sosiaalipedagogisen teorian perusteiden hallitseminen ja niiden liittäminen virsilauluryhmän teoreettiseksi viitekehikseksi tarjosi minulle riittävästi haasteita diakonin opinnäytetyöhön. Tavoitteeni kehittää laitoksissa asuville vanhuksille sopiva hengellinen työmuoto onnistui hyvin yhteistyössä sairaalapapin ja paikallisseurakunnan työntekijöiden kanssa. Työnantajan myönteinen suhtautuminen palvelutalon asukkaiden osallisuudesta hengelliseen toimintaan oli tärkeä tuki työprosessin onnistumisen kannalta. Olisin kuitenkin toivonut palvelutalon henkilökunnan aktiivisempaa osallisuutta ryhmän toimintaan.

Opinnäytetyöni vahvisti kasvuani diakonin ammattiin, koska toteutin produktion palvelutalossa. Produktio olisi ollut helpompaa toteuttaa seurakunnan tiloissa, jolloin minun ei olisi tarvinnut perustella muulle henkilökunnalle hengellisen toiminnan tarpeellisuutta. Lisäksi toteutin uuden hengellisen toimintamuodon, joka ei ollut perinteinen hartaus ja jouduin ennen työn aloittamista perustelemaan työni tarkoituksen ja tavoitteen yhteistyökumppaneille. Produktion toteuttaminen vaati huolellista suunnittelua ja prosessin testaamista ennakkoon palvelutalon dementiayksikössä.

Työntekijä pyrkii sosiaalipedagogisilla menetelmillä asiakkaan voimaannuttamiseen siten, että hän olisi oman elämänsä subjekti. Asiakassuhteessa korostuu asiakkaan motivointi vastuullisuuteen ja vastuunotto oman elämänsä valinnoista. Lisäksi sosiaalipedagogi tarkastelee asiakkaan elämää ylisukupolvisen ajattelun kautta, sekä asiakkaan yhteyttä yhteiskuntaan.

Asiakas kokee elämänsä merkitykselliseksi, kun hänellä on elävä suhde yhteiskunnan kanssa. Yksinäisyys ja tarpeettomuuden tunne korostuvat etenkin vanhuudessa. Vanhuksella on oikeus myös hengelliseen hoitoon, joka lievittää yksinäisyyttä, ahdistusta ja kuolemanpelkoa. Jotta vanhusten osallisuus toteutuisi riittävällä tavalla, on mieleistäni Diakonia-ammattikorkeakoulusta valmistuvien diakonien ja diakonissojen toimittava rohkeasti vanhusten etujen asianajajina. Lisäksi hengellisen työn ammattilaisten olisi rohkeammin uskallettava tuoda vanhusten yksinäisyys ja syrjäytymisen ennaltaehkäisy palvelutaloissa julkiseen keskusteluun. Tämä produktio antoi minulle tarvitsemaani rohkeutta soveltaa sosionomin ammattitaitoa diakonin pätevyYTEEN.

Tätä opinnäytetyötä on tarkoitus kehittää jatkamalla aktiivisesti virsilaulutilaisuuksien järjestämistä palvelutalossa ja tuottaa CD-levy, jossa on valmiita instrumentaalisäestyksiä muutamista suosituimmista virsistä. Nykyisin on saatavilla runsaasti valmiita virsilevyjä, mutta ne ovat joko kuoro- tai yksinlaulusovituksia. Pelkkä instrumentaaliversio voisi olla käyttökelpoinen apuväline tilaisuuksien järjestämisessä ja voisi innostaa henkilökuntaa tai vapaaehtoistyöntekijöitä järjestämään virsilaulutilaisuuksia.

Tämä tutkimus osoitti minulle, että virsilaulutilaisuudet ovat merkityksellisiä ja niille on selkeästi tarvetta vanhustenhuollossa. Tutkimuksessa kunnioitettiin asukkaiden hengellistä vakaumusta ja osallistuminen oli vapaaehtoista. Jokaisen vanhuksen itsemääräämisoikeutta kunnioitettiin. Diakonia- ja sosiaalityön eettiset periaatteet ohjasivat koko työprosessiin suunnittelua.

Uudella sosiaalipedagogisella virsilaulun työmuodolla tavoiteltiin laitoksessa asuvien vanhusten tasa-arvoa ja oikeutta omiin valintoihin. Kirkon vanhustyön strategiassa on havaittu laitoksissa asuvien vanhusten diakoniatyön nykyisten resurssien riittämättömyys. Diakonia-ammattikorkeakoulusta valmistuvat diakonissat ja diakonit ovat avainasemassa sosiaali- ja terveysalan eri tehtävissä turvaamassa vanhusten ja vaikeasti sairaiden potilaiden hengellistä hoitoa. Diakonina minut on myös kutsuttu viemään lähimmäisenrakkauden tekoja käytännössä ihmisille, jotka eivät enää omin voimin pääse henkilökohtaisesti jumalanpalvelukseen. Voin helpottaa heidän kärsimystään sielunhoidollisella, rukoilevalla virsilaululla.

LÄHTEET

- Aalto, Kirsti & Hanhiova, Marjaana 2009. Ihmisen hengelliset tarpeet. Teoksessa Kirsti Aalto i & Raili Gothóni (toim.) Ihmisen lähellä, Hengellisyys hoitotyössä. Helsinki: Kirjapaja, 9–24.
- Aalto, Mikko 2000, Ryppäästä ryhmäksi. Turvallisen ryhmän rakentaminen. Tampere: Tammer-Paino.
- Ahvo, Leea 1999, Musiikkiryhmät. Teoksessa Taina Semi & Ulla Eloniemi–Sulkava, (toim.)1999. Taiteet dementoituneiden ihmisten elämänlaadun parantajina. Elämänlaatua dementoituneille ry. Kuopio: Kuopion Liikekirjapaino, 9–15.
- Diakonia-ammattikorkeakoulu. i.a. Tavoitteena toimivat palvelut ja kansalaisten täysi osallisuus. Viitattu 6.4.2013.
<http://www.diak.fi/tyoelama/Sivut/default.aspx>
- Diakoniatyöntekijän eettiset ohjeet, 2001. Diakoniatyöntekijöiden Liitto ry. Viitattu 27.4.2013.
<http://www.dtl.fi/www/page/382>
- Engström, Katarina 2009, Virret matkakumppanina. Teoksessa Kirsti Aalto, Virva Nyback, Anna-Leena Tiihonen & Saku Toiviainen (toim.) Dialogi. Sielunhoidon Aikakauskirja 21. Kirkon sairaalasielunhoito; Kirkon perheasiat & Kirkon koulutuskeskus. Helsinki: Hakapaino.
- Eskola, Jari & Suoranta, Juha 2008. Johdatus laadulliseen tutkimukseen. Tampere: Vastapaino.
- Haavisto, Riikka 2006. Sosiaalipedagogiikassa painottuvat yhteisöllisyys ja dialogisuus. Talentia 06 (3), 10–11.
- Hakonen, Sinikka & Suomi, Asta (toim.) 2008. Kuluerastä voimavaraksi – Sosiokulttuurinen puheenvuoro ikääntymiskysymyksiin. Jyväskylä: PS-kustannus.
- Havukainen, Ellen, Litmanen Pirjo; Nummela Irene & Viitanen Helena (toim) 2010. Diakoninen kotikäyntityö – tukea ja rohkaisua vanhusten parissa tehtävään kotikäyntityöhön. Helsinki: Kirkkopalvelut ry Kyriiri.
- Hyppänen, Riitta 2007. Esimies osaaminen – Liiketoiminnan menestystekijä. Helsinki: Edita.

- Hämäläinen, Juha 1999. Johdatus sosiaalipedagogiikkaan. Kuopio: Kuopion Yliopisto.
- Hämäläinen, Juha & Kurki, Leena 1997. Sosiaalipedagogiikka. Porvoo: WSOY.
- Kivikoski, Tuija 2009. Muistisairaana ja dementoituneen lähellä. Teoksessa Kirsti Aalto & Raili Gothóni (toim.) Ihmisen lähellä, Hengellisyys hoitotyössä. Helsinki : Kirjapaja, 117–137.
- Ketola, Kimmo; Kääriäinen Kimmo & Niemelä Kati, 2003. Moderni Kirkkokansa, Suomalaisten uskonnollisuus uudella vuosituhannella. Kirkon tutkimuskeskuksen julkaisuja 82.
- Korkalainen, Samuli & Heinonen Outi, 2009: Kirkkovuosi, pääsiäinen 1/3, viitattu 20.3.2013.
http://yle.fi/elavaarkisto/artikkelit/kirkkovuosi_paasiainen_13_42821.html#media=42825
- Kurki, Leena 2007. Innostava vanhuus. Helsinki: Oy Finn Lectura Ab.
- Kuusimäki, Kalle 2012. Diakonia kirkon perustehtävä. Diakonian käsite ja tehtävä. Teoksessa Raili Gothóni, Riitta Helosvuori, Kalle Kuusimäki & Karolina Puuska (toim.) Kantakaa toistenne kuormia. Diakoniatyön perusteet ja käytäntö. Hämeenlinna: Karisto, 12–15.
- Laine, Anne; Ruishalme, Outi; Salervo, Pirjo; Sivén, Tuula & Välimäki, Päivi 2007. Opi ja ohjaa sosiaali- ja terveysalalla. Helsinki: WSOY.
- Muistiliitto ry. i.a.Hoitotahto. Viitattu 6.4.2013.
http://www.muistiliitto.fi/fin/muisti_ja_muistisairaudet/palvelut_etuudet_ja_oikeudet/hoitotahto/
- Mäkisalo- Ropponen, Merja 2007. Tarinat työn tukena. Helsinki: Tammi.
- Palomäki, Sirkka-Liisa & Toikko, Timo 2007. Tekemisen ja kohtaamisen ristiriita vanhustyössä. Teoksessa Marjaana Seppänen, Antti Karisto & Teppo Kröger (toim.) Vanhuus ja sosiaalityö. Sosiaalityö avuttomuuden ja toimijuuden välissä. Jyväskylä: Ps-kustannus.
- Raamattu. Suomen evankelis-luterilaisen kirkon kirkolliskokouksen vuonna 1992 käyttöön ottama suomennos. Jongbloed Alankomaat: Suomen Piipiaseura.
- Selin, Erja 2010. Työelämäraportti 3. Loppuraportti Helsingin kaupungin kotihoiton ohjaan esimiesharjoittelusta. Helsinki Metropolia Ammattikorkeakoulu. Sosiaalialan koulutusohjelma.

- Selin, Erja & Viitamäki, Birgitta 2010. Musiikkimuistelua innostaen, Musiikki-
muisteluryhmä muistihäiriöisille vanhuksille espoolaisessa palvelu-
talossa. Helsinki Metropolia Ammattikorkeakoulu. Sosiaalialan kou-
lutusohjelma. Opinnäytetyö.
- Semi, Taina & Eloniemi-Sulkava, Ulla (toim.)1999. Taiteet dementoituneiden
ihmisten elämänlaadun parantajina. Elämänlaatua dementoituneille
ry. Kuopio: Kuopion Liikekirjapaino Oy.
- Suomen evankelis-luterilainen kirkko. i.a. Kirkon vanhustyön strategia 2015.
Viitattu 1.11.2012.
<http://sakasti.evl.fi/sakasti.nsf/sp?open&cid=Content369A2D>
- Suomen evankelis-luterilainen kirkko, 2010. Virsikirja, Hyväksytty kirkolliskoko-
uksessa 13. helmikuuta 1986. Jongbloed bv, Heerenveen: Alanko-
maat.
- Suomen evankelisluterilainen kirkko. i.a.Virsikirja. Viitattu 1.11.2012
[http://evl.fi/Virsikirja.nsf/nrojarjestys?OpenView&Start=1&Count=89
6&CollapseView](http://evl.fi/Virsikirja.nsf/nrojarjestys?OpenView&Start=1&Count=896&CollapseView)
- Särkelä, Antti 2001. Välittäminen ammattina. Vastapaino:Tampere.
- Taipale, Markku 1998. Musiikki dementoituvan ihmisen hoidon välineenä. Teok-
sessa Sirkkaliisa Heimonen & Päivi Voutilainen, (toim.) Kuntouttava
työote dementoituvien hoitotyössä. Tampere: Tammer-Paino, 65–
84.
- Vapaavuori, Hannu 2003. Virsi luterilaisessa perinteessä. Teoksessa Lasse
Erkkilä; Ulla Tuovinen & Erkki Tuppurainen (toim.) Kirkkomusiikin
käsikirja. Jyväskylä: Gummerus, 61–63.

LIITE 1: Ensimmäisen virsilaulutilaisuuden ohjelma
Erja Selin, Opinnäytetyö, virsilauluryhmä

29.8.2012

ILOA JA VOIMAA VIRSISTÄ

Virsilaulutilaisuus 4.9.2012 klo 13.30 – 14.30

OHJELMA – TEEMANA KIITOLLISUUS

Tervetuloa ja tilaisuuden työntekijöiden esittely, **ERJA**

Päivän rukous ja rauhan tervehdys, **TERHI**

Äänenavaus ja rytmilämmittely, **ANNA-LIISA**

VIRRET –JA LOPPULAULU, ANNA-LIISA

338 Päivä vain ja hetki kerrallansa

326 Sinulle kiitos, Isä maan ja taivaan

332 Herraa hyvää kiittäkää

339 Halleluja, kiitos Herran

341 Kiitos sulle, Jumalani

342 Niin ihanaa on ylistää

462 Soi kunniaksi Luojan

Suojelusenkeli (Maan korvessa kulkevi lapsosen tie)

Isä meidän –rukous **TERHI**

Herran siunaus **TERHI**

Kiitos osallistumisesta ja seuraavan tilaisuuden ilmoitus **ERJA**

Asukkaat jäävät tilaisuuden jälkeen suoraan kirkkokahville ruokasaliin, osa saatetaan dementiayksikköön osastolle 5.

LIITE 2: Toisen virsilaulutilaisuuden ohjelma
Erja Selin, Opinnäytetyö, virsilauluryhmä

ILOA JA VOIMAA VIRSISTÄ

Virsilaulutilaisuus 11.9.2012 klo 13.30 – 14.30

OHJELMA – TEEMANA JUMALAN HUOLENPITO

Tervetuloa ja tilaisuuden työntekijöiden esittely, **ERJA**

Päivän rukous ja rauhan tervehdys, **TERHI**

Rytmiiikka ja äänenavaus, Aamen x 3, kirkkotyyliä **TOMMI**

VIRRET –JA LOPPULAULU, TOMMI

338 Päivä vain ja hetki kerrallansa

547 Joka aamu on armo uus

490 Mä silmät luon ylös taivaaseen

517 Herra, kädelläsi

318 Jeesus, sä ainoa

552 Mua siipeis suojaan kätke

563 Ilta on tullut, Luojani

Suojelusenkeli (Maan korvessa kulkevi lapsosen tie)

Isä meidän –rukous **TERHI**, Aamen x 3 , kirkkotyyliä **TOMMI**

Herran siunaus **TERHI**, Aamen x 3, kirkkotyyliä **TOMMI**

Kiitos osallistumisesta ja seuraavan tilaisuuden ilmoitus **ERJA**

Asukkaat jäävät tilaisuuden jälkeen suoraan kirkkokahville ruokasaliin, osa saatetaan dementiayksikköön osastolle 5

LIITE 3: Kolmannen virsilaulutilaisuuden ohjelma

Erja Selin

16.9.2012

Opinnäytetyö, virsilauluryhmä

ILOA JA VOIMAA VIRSISTÄ – VOIMAUTTAVA VIRSILAULU

Virsilaulutilaisuus 18.9.2012 klo 13.30 – 14.30

OHJELMA – TEEMANA ENKELIT

Tervetuloa ja tilaisuuden työntekijöiden esittely, **ERJA**

Päivän rukous **TERHI**, 3 x Aamen kirkkotyylillä **PETRI**

Rauhan tervehdys, **TERHI**

Rytmilämmittely ja äänenavaus esim. erilaisia Aamenia, **PETRI**

VIRRET –JA LOPPULAULU, PETRI

338 Päivä vain ja hetki kerrallansa

498 Nyt kulkee halki korpimaan

136 Sinua enkeleistä

490 Mä silmät luon ylös taivaaseen

492 Ystävä sä lapsien

137 Armollaan Herra ennättää

493 Jeesus, lasten auttaja

Suojelusenkeli (Maan korvessa kulkevi lapsosen tie)

Isä meidän –rukous, **TERHI**, 3 X Aamen kirkkotyylillä, **PETRI**

Herran siunaus **TERHI**, 3 X Aamen kirkkotyylillä, **PETRI**

Kiitos osallistumisesta ja seuraavan tilaisuuden ilmoitus **ERJA**

Asukkaat jäävät tilaisuuden jälkeen suoraan kirkkokahville ruokasaliin, demen-tia-yksikön asukkaat saatetaan osasto 5:lle päiväkahville

---

LIITE 4: Virsilaulutilaisuuksien henkilökunnan tiedote

VIRSILAULUTILAISUUDET RUOKASALISSA

TIISTAI 4.9.2012 KLO 13.30 – 14.30

TIISTAI 11.9.2012 KLO 13.30 – 14.30

TIISTAI 18.9.2012 KLO 13.30 – 14.30

MUKANA

PAPPI TERHI MUILU-TEINONEN, SAIRAALASIELUNHOITO

DIAKONIOPISKELIJA ERJA SELIN, DIAKONIA-AMK

KANTTORIT ANNA-LIISA HAUNIO 4.9. JA PETRI KOIVUSALO 18.9., ES-
POON TUOMIOKIRKKOSEURAKUNTA

MUUSIKKO TOMMI VARIS; 11.9.

Tilaisuudet ovat jokaiselle asukkaalle, omaiselle ja henkilökunnalle avoimia.

Virsilaulutilaisuudet ovat osa Diakonia-AMK :n opiskelijan Erja Selinin opinnäy-
tetyötä, joka on työnimellä:

VIRSILAULU VANHUKSEN VOIMAANTUMISEN MAHDOLLISTAJANA

LIITE 5: Virsilaulutilaisuuden arviointilomake tiivistetyssä muodossa.

1. Tuokion kulku ja tunnelma eri vaiheissa		Pv 4.9.12
Jäsen A		
Jäsen B		
Jäsen C		
Jäsen D		
Jäsen E		
Jäsen F		
Jäsen G		
Jäsen H		

2. Keskinäinen vuorovaikutus (ohjaaja ja muut ryhmäläiset)	
Jäsen A	
Jäsen B	
Jäsen C	
Jäsen D	
Jäsen E	
Jäsen F	
Jäsen G	
Jäsen H	

3. Ryhmässä esiin tulleet asiat ja hengellisyys	
Jäsen A	
Jäsen B	
Jäsen C	
Jäsen D	
Jäsen E	
Jäsen F	
Jäsen G	
Jäsen H	

4. Ryhmäläisten sosiaaliset taidot	
Jäsen A	
Jäsen B	
Jäsen C	
Jäsen D	
Jäsen E	
Jäsen F	
Jäsen G	
Jäsen H	

5. Ryhmäläisten osallistuminen ja aktiivisuus	
Jäsen A	
Jäsen B	
Jäsen C	
Jäsen D	
Jäsen E	
Jäsen F	
Jäsen G	
Jäsen H	

6. Ohjaajan työskentelytapa ja hänen vaikutuksensa ryhmäläisiin	
Jäsen A	
Jäsen B	
Jäsen C	
Jäsen D	
Jäsen E	
Jäsen F	
Jäsen G	
Jäsen H	